

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Perämäki Riitta-Leena

Perittävän perintöverosuunnittelu

Millä keinoilla pienentää perintöveron määrää?

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Talousoikeuden maisteriohjelma

Vaasa 2022

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Perämäki Riitta-Leena		
Tutkielman nimi:	Perittävän perintöverosuunnittelu : Millä keinoilla pienentää perintöveron määrää?		
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Juha Lindgren		
Valmistumisvuosi:	2022	Sivumäärä:	82

TIIVISTELMÄ:

Perintöverosuunnittelu on nousemassa Suomessa yhä ajankohtaisemmaksi aiheeksi. Suomalaisista yhä vanhemmilla henkilöillä on suurin nettovarallisuus. Tästä syystä valitsin graduni aiheeksi tutkia minkälaisin keinoin perittävä itse voi vaikuttaa perijöilleen lankeavaan perintöveron määrään. Ilman perintöverosuunnittelua perittävän jäämistö jaetaan perintökaaren perimysjärjestyksen mukaan ja perintöveroa maksetaan progressiivisen taulukon mukaan kahdessa perintöveroluokassa. Perintöverosuunnittelu antaa mahdollisuuden pilkkoa varallisuutta pienempiin osiin tai laventaa perillispiiriä yli normaalin perimysjärjestyksen, jolloin yhden saannon määrä pienenee.

Tutkielmassa tarkastellaan ainoastaan perittävän keinoja, joilla hän pystyy vaikuttamaan perijöidensä tuleviin perintöveroihin. Tärkeimpinä lähteinä ovat ajantasainen kansallinen lainsäädäntö, oikeuskirjallisuus sekä virallislähteet. Keskeisimmät lainkohdat ovat perintö- ja lahjaverolaissa sekä perintökaassa.

Testamentti mahdollistaa omaisuuden siirtämisen esimerkiksi lapsenlapsille ohi omien rintaperillisten. Testamentilla omaisuutta voi pilkkoa pienempiin osiin, jolloin yhden saannon arvo pienenee. Alle 20 000 € arvoisesta perinnöstä ei tarvitse maksaa perintöveroa ollenkaan. Myös pelkän hallintaoikeuden voi testamentata jollekin henkilölle ja omistusoikeuden toiselle. Testamentin muoto on perintökaassa tarkasti määritelty, joten sen laatimiseen on käytettävä aikaa ja harkintaa, ettei testamentti olisi kelvoton.

Lahjan avulla perittävä voi siirtää omaisuuttaan ja siten pienentää kuolinpesänsä arvoa vielä elossa ollessaan. Lahjojen antaminen kannattaa mahdollisuuksien mukaan aloittaa hyvissä ajoin, koska kaikki samalta saajalta saadut lahjat lasketaan yhteen kolmen vuoden ajalta ja lahjavero muodostuu sen mukaan. Yksinkertaisin keino antaa veroton lahja, on antaa käteistä alle 5 000 €, koska alle 5 000 € lahjat ovat verottomia.

Vaikka perintöverosuunnittelu on järkevää ja suositeltavaa, pitää perintöverosuunnittelussa ottaa huomioon kokonaisuus ja pitää mielessä muutkin verolajit kuin perintö- ja lahjavero. Esimerkiksi tulovero ja kiinteistövero vaikuttavat myös perintönä ja lahjana tehtäviin omaisuuden siirtoihin. Perintöverosuunnittelu onkin hyvä pitää osana jäämistösuunnittelua, jossa kokonaisuus varallisuuden jakautumisesta vastaa perittävän tahtoa siten että verotuksellisetkin näkökohdat on otettu huomioon.

AVAINSANAT: perintö- ja lahjaverolaki, perintövero, testamentti, lahja

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Perintöverosuunnittelun merkitys	6
1.2	Tutkimustehtävän rajaaminen	10
1.3	Tutkimusmenetelmä ja lähteet	11
2	Perintöverotukseen vaikuttavat lainkohdat	14
2.1	Perintö- ja lahjaverolaki keskeisimpänä säädöksenä	14
2.2	Lahjaveroa maksetaan myös ennakoperinnöstä	18
2.3	Veronkiertosäännös PerVL 33a §	21
2.4	Ennakkoratkaisu poistaa suunnittelusta epävarmuutta	24
2.5	Katsaus veropolitiikkaan	25
3	Lesken sekä rintaperillisten asema ja oikeudet	30
3.1	Aviovarallisuusosoikeuden merkitys	30
3.2	Avioehtosopimuksella voi vaikuttaa perintöverotukseen	31
3.3	Rintaperillisten oikeus lakiosaan	33
3.4	Lesken hallintaoikeus	35
3.5	Yhteenvedo avioliiton ja rintaperillisten asemasta perintöverosuunnittelussa	37
4	Testamentti perintöverosuunnittelun keinona	40
4.1	Yleistä testamentista	40
4.2	Omistusoikeustestamentti perintöverosuunnittelussa	42
4.3	Rajoitettu omistusoikeustestamentti perintöverosuunnittelussa	45
4.4	Hallintaoikeustestamentti perintöverosuunnittelussa	47
4.5	Tuotto-oikeustestamentti	50
4.6	Omistajattoman tilan testamentti perintöverosuunnittelussa	51
4.7	Dynaaminen testamentti perintöverosuunnittelussa	53
4.8	Yhteenvedo testamentista perintöverosuunnittelukeinona	55
5	Lahjan antaminen perintöverosuunnittelun keinona	57
5.1	Yleistä lahjasta	57
5.2	Onko lahja ennakoperintöä?	58

5.3	Suosiolahjan merkitys	60
5.4	Lahjanluonteinen kauppa	61
5.5	Hallintaoikeuden pidättäminen lahjaan	62
5.6	Yhteislahja perintöverosuunnittelussa	65
5.7	Verottomat lahjat	66
5.8	Lahja vai laina?	68
5.9	Yhteenvedo lahjan merkityksestä perintöverosuunnittelussa	69
6	Johtopäätökset	72
6.1	Yleistä tutkielmasta	72
6.2	Perittävän perintöverosuunnittelukeinoista	74
6.3	Lopuksi	76
	Lähteet	78
	Oikeustapausluettelo	82

Taulukot

Taulukko 1.	Perintöveron määrä ensimmäisessä veroluokassa.	16
Taulukko 2.	Perintöveron määrä toisessa veroluokassa.	17
Taulukko 3.	Lahjaveron määrä ensimmäisessä veroluokassa.	19
Taulukko 4.	Lahjaveron määrä toisessa veroluokassa.	20

Kuviot

Kuvio 1.	Suomalaisten keskimääräinen nettovarallisuus viitehenkilön iän mukaan vuosina 1987 sekä 2019.	6
Kuvio 2.	Veron minimoinnin kolmitasoinen ryhmittely.	21

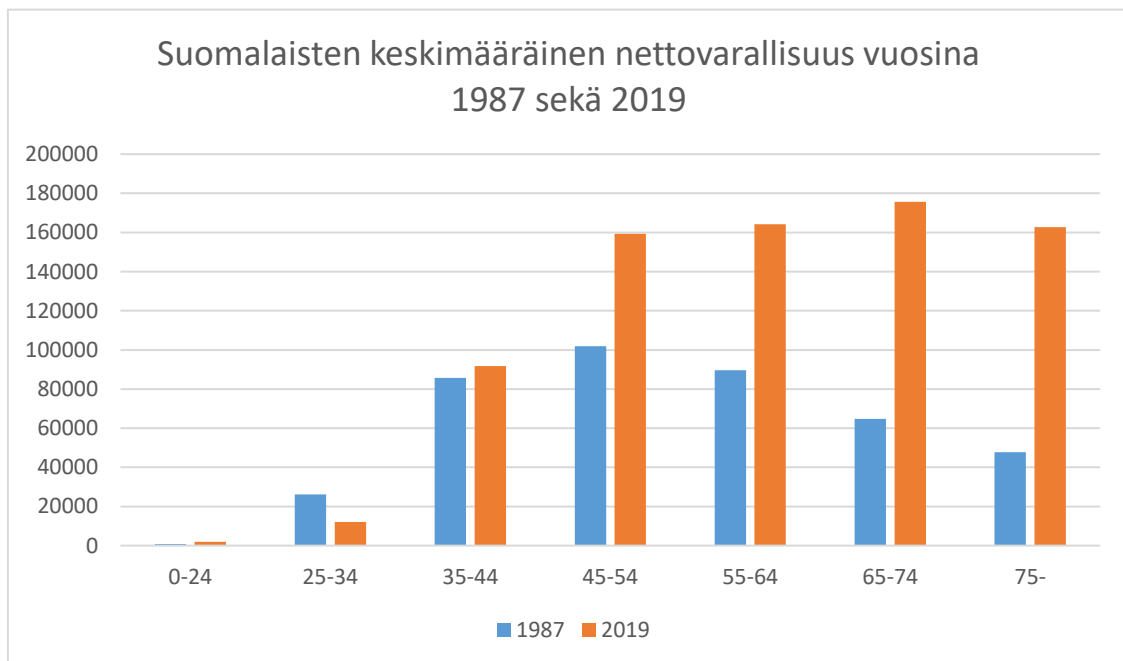
Lyhenteet

AL	Avoliittolaki 234/1929
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940
PK	Perintökaari 40/1965
TVL	Tuloverolaki 1535/1992
VSVL	Varainsiirtoverolaki 931/1996

1 Johdanto

1.1 Perintöverosuunnittelun merkitys

Suomessa varallisuus on keskittymässä yhä vanhemmille henkilöille. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 suurin nettovarallisuus oli 65 – 74-vuotiailla. Esimerkiksi 1980-luvun lopun varallisuustutkimuksessa, suurin nettovarallisuus oli 45 – 54-vuotiailla. Varallisuus karttuu ajan saatossa esimerkiksi säästämisen, arvonnousun sekä perintöjen seurauksena. Tätä nettovarallisuuden keskittymisen muutosta selitetään tutkimuksessa mm. rakennemuutoksilla. Kuviossa (1) on kuvattuna kotitalouksien keskimääräistä nettovarallisuutta (mediaani) viitehenkilön iän mukaan vuosina 1987 sekä 2019. Viitehenkilö on se henkilö, jolla on kotitaloudessa suurimmat tulot.¹

Kuvio 1. Suomalaisten keskimääräinen nettovarallisuus viitehenkilön iän mukaan vuosina 1987 sekä 2019. (Tilastokeskus: Kotitalouksien varallisuus)

¹ Tilastokeskus: Kotitalouksien varallisuus

Kuviosta 1 näkee selvästi, kuinka kotitalouksen nettovarallisuus on kasvanut vuosien 1987 ja 2019 välillä sekä sen, kuinka suurin nettovarallisuus on nykyään keskittymässä yhä vanhemmille henkilöille. Vuonna 1987 suurin nettovarallisuus oli keskimäärin 102 000 € (euroiksi muutettuna) ja vuonna 2019 suurin nettovarallisuus oli keskimäärin noin 176 000 €. Vuonna 1987 suurin nettovarallisuus on kuvion mukaan ollut ikäryhmässä 45-54, seuraavaksi suurin ikäryhmässä 55-64. Kolmanneksi suurin nettovarallisuus on ollut ikäryhmässä 35-44. Vuonna 2019 vastaavasti suurin nettovarallisuus oli ikäryhmässä 65-74, seuraavaksi suurin ikäryhmässä 55-64 ja kolmanneksi suurin nettovarallisuus oli ikäryhmässä yli 75-vuotiaat. Muutos on ollut selkeä reilun kolmenkymmenen vuoden aikana.

Joka tapauksessa tämä sotien jälkeen kasvanut ja varallisuuttaan kasvattanut sukupolvi joutuu pian jättämään omaisuutensa perintönä muille. Omaisuuden ja myös tulevan perinnön kasvaessa, kasvaa samalla perintöveron määrä, jonka perilliset perinnöstään maksavat. Näin ollen perintöverosuunnittelu voi monellakin nousta ajankohtaisena asiana esille lähivuosina ja vuosikymmeninä. Myös media pitää huolen siitä, että perinnöt ja perinnöistä maksettava veron määrä nousee esiin aina aika ajoin. Helsingin Sanomissa oli 16.10.2021 artikkeli ”Kallis perintö”, jossa asiantuntijat ottivat kantaa siihen, miten perinnön kanssa tulisi menetellä, jottei perimisestä tulisi liian kallista. Artikkelissa haastateltu verojuristi kehottaakin miettimään verosuunnittelua ajoissa ja nostaa esille mm. testamentin ja lahjan hyvinä verosuunnittelukeinona.² Samaa aihetta sivuava artikkeli oli Helsingin Sanomissa 9.8.2021. Siinä pohdittiin miten omaisuus kannattaa siirtää jälkipolville ja todettiin, että veroissa voi säästää suunnittelemalla mahdolliset toimenpiteet ajoissa. Artikkeliiin oli haastateltu Veronmaksajain keskusliiton johtavaa lakimiestä. Artikkelissa myös muistutettiin ottamaan huomioon muitakin seikkoja kuin vain verojen välttely, esimerkiksi esiin nostettiin sellainen seikka, ettei kovin nuorelle ole välttämättä hyväksi saada kerralla isoa omaisuutta.³ Molemmissa artikkeleissa oli myös nostettu esiin se, että iäkkäillä suomalaisilla on nyt entistä enemmän varallisuutta.

² Turunen 2021

³ Sibakov 2021

Jos perittävä ei tee mitään toimenpiteitä omaisuutensa suhteen, se jaetaan hänen kuoltuaan perintökaaren säännösten mukaan ja perintövero lankeaa maksettavaksi perillisille perintö- ja lahjaverolain säännösten mukaan. Jos perittävä on ollut naimisissa, tulee myös ositus tehdä säännösten mukaan. Jos perittävä haluaa, hänellä on useita tapoja vaikuttaa perintönsä jakaantumiseen ja näin ollen mahdollisuus vaikuttaa myös maksettavaan perintöveron määrään. Jäämistösuunnitteluksi sanotaan niitä toimia, joilla perittävä pystyy määräämään omaisuutensa seuraavasta omistajasta. Jos taas näitä toimia tehdään niin, että tavoitteena on maksaa mahdollisimman vähän perintöveroa, kutsutaan sitä perintöverosuunnitteluksi. Yleensä perintöverosuunnittelu on osa jäämistösuunnittelua.⁴ Perintöverosuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon perintö- ja lahjaveron lisäksi myös esimerkiksi tulo-, kiinteistö-, luovutusvoitto- sekä varainsiirtovero. Ne liittyvät varallisuuden siirtoon yhtä lailla ja vaikuttavat kokonaisveron määrään omaisuuden vaihtaessa omistajaa.⁵

Perintöverosuunnittelu ja halu vähentää maksettujen veron määrää kumpuaa usein verovelvollisten tarpeesta suunnitella omaa taloudellista asemaansa. Mitä suurempi verokanta on, sitä merkittävämpi tekijä verotus on. Suomen perintö- ja lahjaverotuksen on yleisesti katsottu olevan varsin ankara. Koska pienetkin omaisuuden siirrot aiheuttavat veronmaksuvelvollisuuden, on perintöverosuunnitteluun viime aikoina kiinnitetty enemmän huomiota. Perintöverosuunnitteluun on halukkuutta muutenkin kuin pelkästään maatalojen ja yritysten sukupolvenvaihdostilanteissa.⁶ Yksi yleinen syy, miksi omien jälkeläisten perintöverotusta halutaan pienentää on tunne kahdenkertaisesta verotuksesta. Koetaan, että perintövero peritään sellaisesta varallisuudesta, josta on jo kertaalleen maksettu tuloverot.⁷

⁴ Puronen 2009: 16

⁵ Aarnio, Kangas, Puronen & Råbinä 2016: 265

⁶ Ossa 2009: 15

⁷ Linnakangas 2013:96

Verosuunnitteluun liittyy myös riskejä, jotka tulisi ottaa huomioon ja tiedostaa suunnitelmaa tehdessä. Yksi merkittävimmistä on soveltamisriski. Kun erilaisia toimenpiteitä tehdään verojen säästö mielessä, voikin verottaja soveltaa lakia eri tavalla kuin verovelvollinen oli alun perin ajatellut. Varsinkin, jos suunnitellut toimet koettelevat veron soveltamisen ääri rajoja, voi tulla yllätyksiä vastaan ja tavoitellut veroedut jäävät saavuttamatta. Näihin yllätyksiin voi varautua hakemalla ennakkoratkaisua. Toisaalta pitämällä toimet yksinkertaisina, vältetään myös soveltamisriski. Suurempi riskinottovalmius kuitenkin lisää keinojen ja mahdollisuuksien monipuolisuutta. Toinen verosuunnitteluun liittyvistä riskeistä on lainsäädäntöriski. Lainsäädäntö voi muuttua vuosien aikana siten, ettei aikaisemmin tehty päätös tai toimenpide, esimerkiksi testamentti, olekaan enää verotuksellisesti edullinen silloin kun sen vaikutus astuisi voimaan. Verotusta ei yleensä tiukenneta takautuvasti, mutta koska perintöverosuunnittelua tehdään pitkällä aikavälillä, voi lainsäädäntö ehtiä siinä ajassa muuttua.⁸

Pertti Puronen on kirjassaan, *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa*, todennut, että verosuunnittelu ei saisi olla tärkein seikka jäämistösuunnittelua tehtäessä. Hänen mukaansa tavoitteena tulisi olla jotain muuta kuin verojen välttäminen ja vähentäminen, mutta veroissa säästäminen on kuitenkin hänestä aiheellista silloin kun siihen on mahdollisuus. Lopuksi hän toteaa, että usein tehtäessä tiettyjä toimenpiteitä jäämistösuunnittelun kannalta, saavutetaan samalla merkittävät veronsäästöt.⁹ Jos mahdollista, olisi asiasta hyvä keskustella myös tulevien perillisten kanssa, jotta tulevaisuuden riidat ja pettymykset voitaisiin välttää. Tavoitteena kuitenkin verojen säästämisen lisäksi on se, että omaisuus jakaantuisi oikeudenmukaisella tavalla jälkipolville ja omaisuudesta huolehditaisiin hyvin myös jatkossa. Koska perinnöstä keskusteleminen on tunteita herättävä aihe, tulisi senkin takia suunnitteluun varata hyvin aikaa ja miettiä yhdessä sopivia vaihtoehtoja. Jos esimerkiksi lapsille suunnitellaan jätettäväksi yhteiseen omistukseen kesämökki,

⁸ Ossa 2020: 285-286

⁹ Puronen 2009: 20

siitäkin on hyvä etukäteen keskustella, onko se kaikille osapuolille mieluinen vaihtoehto. Ja löytyykö yhteistä halukkuutta kesämökin kunnossapitoon.¹⁰

1.2 Tutkimustehtävän rajaaminen

Tutkielmassa tarkastellaan, minkälaisia keinoja perittävällä on vaikuttaa perillisten maksamaan perintöveron määrään. Samalla tutkitaan mitä perintöverosuunnittelussa tulisi ottaa huomioon, jotta lopputulos olisi kaikkia osapuolia miellyttävä. Tutkimusaihe on rajattu perittävän verosuunnittelukeinoihin, joten ulkopuolelle on jätetty niin perillisten kuin testamentinsaajienkin keinot vaikuttaa perintöveron määrään. Näin aihe saadaan pidettyä sopivan napakkana. Tutkielmassa keskitytään lähinnä perittävän perhepiiriin, kuten puolisoon, vanhempiin, lapsiin ja lapsenlapsiin. Rajauksen ulkopuolelle on jätetty perittävän mahdollisuudet jättää perintöä ystäville tai yleishyödyllisille yhdistyksille. Tutkielmaan ei ole myöskään otettu yritysten tai maatilojen sukupolvenvaihdostilanteita mukaan, koska ne muodostavat ison erillisen kokonaisuuden perimystilanteissa. Tutkielmassa käsitellään ainoastaan kansallisia tapauksia ja rajataan näin ulkomaiset perimystilanteet tutkielman ulkopuolelle.

Tavoitteena tällä tutkielmalla on siis esittää keinoja, kuinka perittävä pystyy vaikuttamaan perintöveron määrään elossa ollessaan. Tutkielma käsittelee yleisesti suomalaista perintöverotusta, oikeutta perintöön ja veronmaksuvelvollisuutta, sekä esittelee keinoja vaikuttaa lain antamissa rajoissa perintöveron määrään. Tutkimusongelma voidaan esittää seuraavien kysymysten avulla:

1. Mitä keinoja perittävällä on elossa ollessaan vaikuttaa perintöveron määrään?
2. Kannattaako jokaisen tehdä perintöverosuunnittelua?

¹⁰ Rehn 2008: 94

Tutkielma jakaantuu neljään varsinaiseen osaan. Johdannon jälkeen, toisessa luvussa käydään läpi, kenellä on perintöverovelvollisuus perintö- ja lahjaverolain mukaan ja kuinka paljon perintöveroa maksetaan. Myös ennakkoperintöön ja lahjaan kohdistuvaa verotusta tutkitaan ensimmäisessä varsinaisessa luvussa. Lisäksi veronkiertosäännös määritellään tässä luvussa ja tutkitaan mitä on veropolitiikka, sekä miten se vaikuttaa haluun tehdä perintöverosuunnitelua. Toisessa kappaleessa käydään läpi lesken ja rinta-perillisten asemaa sekä oikeuksia. Lisäksi tutkitaan mitä vaikutuksia avioliitolla voi olla perintöverosuunnittelussa. Seuraavissa kappaleissa tutkitaan sekä testamenttia että lahjaa perintöverosuunnittelun välineinä. Lisäksi otetaan selvää, minkälaisia veroseurauksia näistä koituu. Sen lisäksi tutkitaan mitä muuta kuin perintöveron määrä tulisi ottaa huomioon käytettäessä näitä perintöverosuunnittelun keinoja. Kuudennessa luvussa on kirjoittajan johtopäätökset aiheesta.

1.3 Tutkimusmenetelmä ja lähteet

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkielmassa on käytetty pääasiassa oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia. Lainoppi perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin ja selvittää mikä oikeusongelmassa on kulloinkin voimassa olevaa lainsäädäntöä. Lainopissa pyritään tulkitsemaan oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä ja siten selvittämään sääntöjen sisältöä.¹¹ Verolainopin avulla tutkielman aluksi selvitetäänkin keskeisten verolakien, kuten perintö- ja lahjaverolain sekä perintökaaren sisältöä. Verolainoppi onkin keskittynyt verosäännösten tulkintaan ja systematisointiin¹². Verolainopin systematisointia käytetään tutkielmassa hyväksi käyttämällä esimerkkeinä oikeustapauksia korkeimmasta oikeudesta (KKO) sekä hallinto-oikeudesta (KHO), nämä esimerkit auttavat lakien tulkinnassa.

¹¹ Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008: 20

¹² Määttä 2007:10

Voimassa olevaa oikeutta määrittää oikeuslähdeoppi. Oikeuslähteitä voidaan kuvailla ja jaotella monin tavoin, mutta pohjoismaisessa oikeuslähdeopissa oikeuslähteet on jaoteltu kolmeen luokkaan; vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin, heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin. Etusijajärjestyksessä ensimmäisenä vero-oikeudessa on vahvasti velvoittava oikeuslähde ja se on verolaki ja verolain sanamuoto. Koska lain tulkinta ei aina ole lain sanamuodon mukaan yksiselitteinen, tarvitaan myös muita oikeuslähteitä tukemaan tulkintaa. Heikosti velvoittavat oikeuslähteet ovat etusijajärjestyksessä toisena. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat esimerkiksi hallituksen esitykset ja oikeuskäytäntö. Nämä heikosti velvoittavat oikeuslähteet auttavat lain tulkinnassa silloin, kun itse lain sanamuoto vaatii tulkintaa. Hyödynnettäessä heikosti velvoittavana oikeuslähteenä oikeuskäytäntöä, pitää kuitenkin pitää mielessä aina se ajankohta, jolloin ratkaisut on annettu ja mihin lainkohtiin niissä on ratkaisu perustunut. Lainkohtia muutetaan vuosien saatossa ja tapauskohtaisesti on tukittava, pystytäänkö kyseistä oikeustapausta hyödyntämään sellaisenaan vai tuleeko muuttunut lainsäädäntö ottaa tulkinnassa huomioon. Sallittuja oikeuslähteitä ei ole velvollisuutta käyttää vero-oikeudessa, mutta niitä voi hyödyntää, jos vahvasti ja heikosti velvoittavat oikeuslähteet vielä vaativat tulkintaan lisäapua. Sallittuja oikeuslähteitä ovat esimerkiksi oikeuskirjallisuus sekä Verohallinnon ohjeet.¹³

Tämän tutkimuksen tärkeimpinä lähteinä ovat ajantasainen kansallinen lainsäädäntö, oikeuskirjallisuus sekä virallislähteet. Vero-oikeuden muuttuessa ajan saatossa, on oikeuskirjallisuudessa pyritty pysymään mahdollisimman tuoreissa teoksissa ja toisaalta käytettäessä vanhempaa kirjallisuutta, huomioitu muuttuneet verotuskäytännöt. Myös Verohallinnon ohjeita on käytetty lähteenä. Verohallinnon ohjeet eivät sido verovelvollista eikä oikeuslaitoksia, mutta ne voivat antaa viitteitä lain tulkintaan. Verohallinto myös päivittää ohjeitaan oikeustapausten antaessa uusia laintulkinnallisia lähtökohtia. Tutkielmassa hyödynnetään lisäksi oikeuskäytäntöä, joka auttaa esimerkkien avulla ymmärtä-

¹³ Määttä 2017: 33-38

mään lainsäätäjän tarkoitusta ja kartoittamaan sitä, miten lakia tulisi tulkita. Oikeuskäytäntöä on korkeimmasta oikeudesta sekä hallinto-oikeudesta. Osa oikeustapauksista on verrattain vanhoja, mutta edelleen päteviä nykylainsäädännönkin valossa.

2 Perintöverotukseen vaikuttavat lainkohdat

2.1 Perintö- ja lahjaverolaki keskeisimpänä säädöksenä

Perintöverosta on säädetty perintö- ja lahjaverolaissa (PerVL). Perintö- ja lahjaverolain ensimmäisessä pykälässä todetaan: ”Joka perintönä, testamentilla tai lahjana saa omaisuutta, on velvollinen suorittamaan siitä valtiolle veroa sen mukaan, kuin tässä laissa säädetään.”¹⁴ Perintö- ja lahjaverolain alueellinen ulottuvuus on sidottu asuinvaltioperiaatteeseen. Eli Suomen perintöverotusta noudatetaan kaikissa tilanteissa, joissa perinnönjättäjä tai perinnön tai testamentin saaja asuu tai asui vakituisesti Suomessa.¹⁵ Perintönä saadusta Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta on myös maksettava perintöveroa Suomeen, sama koskee lahjoitustilannetta. Tämä voi aiheuttaa kansainvälistä kaksinkertaista verotusta. Suomessa kaksinkertaista verotusta poistetaan kuitenkin hyvittämällä ulkomaille maksettua veroa.¹⁶

Perintöverolain 4.1 § mukaan perintöveroa on suoritettava:

- 1) ”perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta, jos perinnönjättäjä taikka perillinen tai testamentinsaaja asui kuolinhetkellä Suomessa; sekä
- 2) perintönä tai testamentilla saadusta Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta sekä sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista enemmän kuin 50 % muodostuu Suomessa kiinteästä omaisuudesta.”¹⁷

Perintöverovelvollisuus alkaa, kun perillisille tai testamentinsaajille siirtyy omaisuutta perittävän kuolinhetkellä. Kuolinpäivän määrittäminen ei yleensä aiheuta suurempia on-

¹⁴ PerVL 1 §

¹⁵ Puronen 2015: 95

¹⁶ Ossa 2009: 29-30

¹⁷ PerVL 4.1 §

gelmia. Perintö ja testamentti vaativat kuitenkin myös aktiivista toimintaa saajan toimesta. Lopullisesti perintöverovelvollisuus syntyy, kun perillinen tai testamentinsaaja ryhtyy perintöön, ja tämä voi olla toisinaan hankala näyttää toteen.¹⁸

Tällä hetkellä PerVL 11 § mukaan perinnön saajat jaetaan kahteen luokkaan sukulaisuussuhteen perusteella, ja vero määrätään sen perusteella. Vuoden 2008 alussa voimaan tulleen muutoksen vuoksi veroluokat eivät noudata perintökaaren parenteeleja¹⁹. Perilliset jakautuvat perintö- ja lahjaverolain mukaan seuraavasti kahteen veroluokkaan:

I veroluokka: perinnönjättäjän puoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetussa laissa (26/2011) tarkoitettu avopuoliso saamansa PK 8:2 §:ssä tarkoitetun avustuksen määrään asti

II veroluokka: muut sukulaiset ja vieraat²⁰

Perintöverotuksessa sellainen henkilö katsotaan aviopuolisoksi, joka on joko avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa perittävän kanssa perittävän kuolinhetkellä. Suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen on perittävän lapsi ja lapsenlapsi. Suoraan ylenevässä polvessa olevat perilliset ovat perittävän omat vanhemmat ja isovanhemmat. Ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvat myös adoptiosuhteessa perittävään olevat vanhemmat tai adoptiolapset.²¹

Avopuoliso voi kuulua myös ensimmäiseen veroluokkaan tietyin edellytyksin. Jos avoparia kohdellaan perittävän kuolinvuoden tuloverotuksessa avioparin tavoin (TVL 7.3 §),

¹⁸ Puronen 2015: 100-101

¹⁹ Lindholm 2018: 79

²⁰ PerVL 11.1 §

²¹ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2016: 265

myös perintöverotuksessa tehdään näin. Tämä edellyttää, että pari on elänyt avioliitonomaisissa olosuhteissa.²²

Toiseen veroluokkaan kuuluvat kaikki muut, jotka eivät kuulu ensimmäiseen veroluokkaan. Näitä ovat esimerkiksi perittävän sisarukset, sekä sedät ja tädit. Toiseen veroluokkaan kuuluvat niin luonnolliset henkilöt kuin oikeushenkilötkin, kuten esimerkiksi yhdistykset.²³

Perintövero kasvaa progressiivisesti, eli kun perinnön määrä kasvaa, siitä maksettava perintöveron määrä kasvaa myös. Taulukossa 1 on kuvattu perintöveron määrä ensimmäisessä perintöveroluokassa.²⁴

Taulukko 1. Perintöveron määrä ensimmäisessä veroluokassa (PerVL 14 §).

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 - 40 000	100	7
40 000 - 60 000	1 500	10
60 000 - 200 000	3 500	13
200 000 - 1 000 000	21 700	16
1 000 000 -	149 700	19

Perintöverotaulukkoa luetaan siten, että esimerkiksi 45 000 € perinnöstä maksetaan perintöveroa vakioerä 1 500 € sekä 40 000 € ylittävästä osuudesta 10 % eli 1 500 € + (5 000 € x 10 %) = 2 000 €. Alle 20 000 € perinnöt ovat perintöverosta vapaita.

Toisessa veroluokassa perintövero on huomattavasti ankarampi. PerVL 14 § mukaan perintöveroa maksetaan toisessa veroluokassa taulukon 2 mukaan.²⁵

²² Ossa 2009: 42

²³ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2016: 266

²⁴ PerVL 14 §

²⁵ PerVL 14 §

Taulukko 2. Perintöveron määrä toisessa veroluokassa (PerVL 14 §).

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000 - 40 000	100	19
40 000 - 60 000	3 900	25
60 000 - 200 000	8 900	29
200 000 - 1 000 000	49 500	31
1 000 000 -	297 500	33

Toisessa perintöveroluokassa on myös määritelty veron vakioerä kuten ensimmäisessäkin veroluokassa. Myös toisessa perintöveroluokassa alle 20 000 € perinnöt ovat verottomia. Esimerkiksi 45 000 € perinnöstä maksetaan perintöveroa toisen veroluokan mukaan $3\,900\text{ €} + (5\,000\text{ €} \times 25\%) = 5\,150\text{ €}$. Tässä huomaa, kuinka suuri ero perintöveron määrällä on, jos perinnönsaaja kuuluu ensimmäiseen tai toiseen veroluokkaan. Ensimmäisessä veroluokassa 45 000 € perinnöstä perintöveron määrä oli 2 000 € ja toisessa veroluokassa 5 150 €.

Koska perintöveroa maksetaan vain siitä varallisuudesta, mikä on perinnönjättäjän omaisuutta, tulee omistusoikeus saada selville. Lähtökohtaisesti perintöverotuksessa hyödynnetään siviilioikeuden omistajaolettamaa. Irtaimen omaisuuden osalta omistajana pidetään sitä, jonka hallussa esine on. Perukirja on tässä merkitsevässä asemassa. Jos ilmenee muuta luotettavaa näyttöä omistussuhteista kuin mitä perukirjaan on merkitty, käytetään sitä verotuksen perusteena. Eniten ongelmia omistussuhteiden selvittämisessä on talouksissa, joissa asuu useampia henkilöitä. Tämä koskee niin aviopuolisoita, kuin muitakin yhteistalouksia. AL puolittamisperiaatteesta johtuen yksittäisten irtainten esineiden omistuksella ei ole niin suurta verotuksellista merkitystä, mutta jos avioehto on käytössä, on merkitys suurempi. Kiinteistöjen kohdalla omistussuhde on selkeämmin selvitettävissä rekisteröimismenettelyn eli lainhuudatuksen johdosta. Se, kenen nimiin kiinteistö on lainhuudatettu, on verotuksessa harvoin kumottu. Muita rekisteröitäviä omistussuhteita ovat esimerkiksi autojen ja osakkeiden rekisteröimiset. Nämä rekisterit eivät

kuitenkaan vastaa samanlaista vahvaa näyttöä omistussuhteista kuin lainhuudatusrekisteri.²⁶

2.2 Lahjaveroa maksetaan myös ennakkoperinnöstä

PerVL 18 § mukaan lahjaveroa on maksettava:

- (1) ”jos lahjanantaja tai lahjansaaja asui lahjoitushetkellä Suomessa; sekä
- (2) Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta sekä sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista enemmän kuin 50 prosenttia muodostuu Suomessa olevasta kiinteästä omaisuudesta.”²⁷

Lahjan verotuksesta on siis säädetty samassa laissa perintöveron kanssa. Sen olemassa oloa onkin perusteltu sillä, että se ehkäisee perintöveron kiertämistä. Koska myös lahja on veronalaista, sen avulla ei voi tehdä omaisuuden siirtoja perittävän elinaikana verottomasti.²⁸

Perintö- ja lahjaverolaissa ei ole erikseen määritelty lahjaa, mutta siviilioikeudellisesta kirjallisuudesta voidaan poimia lahjan tyypillisiä tunnusmerkkejä, jotka pätevät myös vero-oikeudessa. Lahjaa annettaessa varallisuutta siirtyy vastikkeetta henkilöltä toiselle, lahjan antajan varallisuus vähenee kun taas lahjan saajan varallisuus lisääntyy, luovutus-toimi on vapaaehtoinen ja lisäksi luovutukseen sisältyy lahjoittamistahto.²⁹

Lahjavero on yleinen verolaji ja sitä kannetaan muissakin yhteyksissä kuin perimistilanteissa. Esimerkiksi työsuhteessa voi syntyä kysymyksiä siitä onko annettu muistaminen

²⁶ Puronen 2015: 172-174

²⁷ PerVL 18 §

²⁸ Puronen 2015: 25

²⁹ Ossa 2009: 53

lahja vai palkanlisä.³⁰ Tässä tutkielmassa keskitytään kuitenkin vain perintötilanteissa annettaviin lahjoihin. Lahjan merkityksestä perintöverosuunnittelun keinona lisää luvussa 5.

Lahjaverovelvollisuus syntyy PerVL 20 § mukaan, kun lahjansaaja saa lahjan haltuunsa³¹. Vanhemman antaessa alaikäiselle lapselleen lahjan, lahjaverovelvollisuus syntyy kuitenkin poikkeuksellisesti jo lahjoitushetkellä. Lahjoitetun asunnon hallintaoikeuden pidättäminen ei poista lahjaverovelvollisuutta.³² Esimerkissä (1) lahjanlupaus ei ollut täyttänyt eikä talletettuja rahoja katsottu lahjaksi, kun isä ei ollut niitä ehtinyt antaa pojalleen ennen kuolemaansa.

- (1) KHO 1981 II 611 Isä oli tallettanut poikansa koulutusta varten rahoja säästökassatilille. Tiliä ei oltu kuitenkaan käytetty ennen isän kuolemaa, eikä säästökirjaa oltu annettu pojalle. Perintöverolautakunta laski tämän tilin varat mukaan isän kuolinpesään.³³

Kuten perintöveroa, myös lahjaveroa maksetaan kahden veroluokan mukaan. Veroluokat noudattavat samaa jakoa niin lahjansaajien kuin perinnön saajienkin kohdalla. PerVL 19a § mukaan lahjaveroa maksetaan ensimmäisessä veroluokassa taulukon 3 mukaan.³⁴

Taulukko 3. Lahjaveron määrä ensimmäisessä veroluokassa (PerVL 19a §).

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
5 000 - 25 000	100	8
25 000 - 55 000	1 700	10
55 000 - 200 000	4 700	12
200 000 - 1 000 000	22 100	15
1 000 000 -	142 100	17

³⁰ Puronen 2015: 308

³¹ PerVL 20 §

³² Lindholm 2020: 37

³³ Puronen 2015: 374

³⁴ PerVL 19a §

Lahjaverotaulukkoa luetaan kuten perintöverotaulukkoa. Alle 5 000 € arvoiset lahjat ovat verottomia. Esimerkiksi ensimmäisessä veroluokassa 25 000 € arvoisen lahjan veron vakioerä on 100 €. Ylimenevästä osasta maksetaan veroa 8 %. Näin ollen veroa tulee maksettavaksi 25 000 € lahjasta: $100 \text{ €} + (20\,000 \text{ €} \times 8 \%) = 1\,700 \text{ €}$.

Taulukko 4. Lahjaveron määrä toisessa veroluokassa (PerVL 19a §).

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
5 000 - 25 000	100	19
25 000 - 55 000	3 900	25
55 000 - 200 000	11 400	29
200 000 - 1 000 000	53 450	31
1 000 000 -	301 450	33

Taulukossa 4 on kuvattu lahjaveron määrä toisen veroluokan mukaan. Toisessa veroluokassa myös lahjaverotus on taas kireämpi. 25 000 € lahjasta veroa joutuu maksamaan veroa $100 \text{ €} + (20\,000 \text{ €} \times 19 \%) = 3\,900 \text{ €}$.

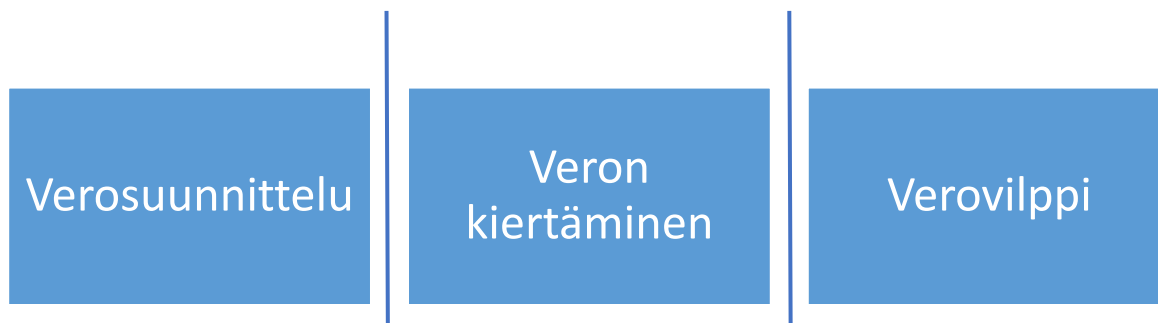
Kuten taulukoista 3 ja 4 ilmenee; alle 5 000 € lahjat ovat verovapaita lahjoja. Lahjaveroa ei kuitenkaan voi välttää pilkkomalla lahja alle 5000 € osiin, koska perintö- ja lahjaverolain mukaan samalta lahjan antajalta saadut lahjat lasketaan yhteen kolmen vuoden ajalta ja lahjavero määräytyy sen yhteissumman mukaan. Kuitenkin eri antajien lahjat ovat erikseen verotettavia, eli molemmat vanhemmat voivat erikseen lahjoittaa esimerkiksi lapselleen kumpikin kolmen vuoden aikana 4 999 € verovapaasti, kunhan he pystyvät osoittamaan, että lahjoitetut varat ovat heidän omiaan eikä yhteisiä.³⁵

³⁵ Lindholm 2020: 47-48

2.3 Veronkiertosäännös PerVL 33a §

Jokaisella verovelvollisella on oikeus valita itselleen edullisin vaihtoehto lainsäätäjän tarjoamista mahdollisuuksista. Veronkiertoa ei ole sellainen toimi, jonka verovelvollinen on valinnut, jos se on lain hyväksymä ja verotuksellisesti edullisin. Verosuunnittelu sisältyy nimenomaan tällaiseen valinnanvapauteen.³⁶

Veronkiertoa tarkasteltaessa, tulee tunnistaa käsitteet verosuunnittelu, veronkiertäminen sekä verovilppi. Tämä kolmitasoinen ryhmittely voidaan esittää kuten kuviossa 2.

Kuvio 2. Veron minimoinnin kolmitasoinen ryhmittely (mukaillen Räbinä, Myrsky & Myllymäki 2017: 83).

Kuten kuviossa 2 verosuunnittelun ja veron kiertämisen välillä voidaan nähdä raja, mikä kuvaa sitä, että verosuunnittelu on hyväksyttävää vero-oikeudellisesti, mutta verovilppi ja veronkierto eivät ole. Lisäksi kuviossa 2 on raja veron kiertämisen ja verovilpin välillä. Se kuvastaa sitä, että rikosoikeudellisesti veron kiertäminen ei ole rangaistavaa, mutta verovilppi on.³⁷ Verovilpistä voi seurata sakkoa tai vankeutta, mutta veronkiertoa ei tunneta rikoslaissa, joten siitä seurauksena voi olla mahdollisesti veronkorotus, mutta ei muuta. Verosuunnittelussa verovelvollinen ottaa selvää veroseuraamuksista ja huomioi ne ennen kuin ryhtyy toimiin. Verosuunnittelussa ei aina välttämättä valita sitä vaihtoehtoa, joka olisi veroseuraamuksiltaan alhaisin, mutta kaikki vaihtoehdot on huomioitu.

³⁶ Ossa 2015/2021: luku 10.1

³⁷ Räbinä, Myrsky & Myllymäki 2017: 82-83

Veronkiertoa on ne toimet, jotka ovat verolakien vastaisia ja keinotekoisia. Veronkierron ja verosuunnittelun raja voi joskus olla häilyvä ja vaikeasti erotettava. Verovilppi eli veropetos on sitä, kun esimerkiksi jätetään tuloja ilmoittamatta verottajalle tai muuten tietoja salataan.³⁸ Lisäksi muita käsitteitä ovat veron minimointi sekä aggressiivinen verosuunnittelu. Veron minimoinnilla tarkoitetaan niitä toimia, joilla halutaan saavuttaa veroetua. Jos veron minimointi epäonnistuu, liikutaan herkästi veronkierron tai verovilpin alueella. Aggressiivinen verosuunnittelu puolestaan ei omaa oikeudellista määritelmää, mutta sillä usein tarkoitetaan verosuunnittelua, jossa käytetään kyllä laillisia keinoja, mutta ne ovat ristiriidassa lain perimmäisen tavoitteen kanssa. Aggressiivinen verosuunnittelu on jo lähellä veronkiertoa eikä siten suositeltavaa.³⁹

Vasta vuonna 1996 Perintö- ja lahjaverolakiin otettiin mukaan normi, jolla haluttiin ehkäistä veron kiertämistä. PerVL 33a § mukaan: ”Jos perinnönjakosopimukselle, luovutus-toimelle tai muulle perintö- tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, tai jos on ryhdytty muuhun toimenpiteeseen ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että perintö- tai lahjaverosta vapauduttaisiin, on perintö- tai lahjaverotuksessa meneteltävä asian varsinaisen luonteen tai tarkoituksenmukaisesti.”⁴⁰

Jo hallituksen esityksessä veronkiertosäännöksen on todettu tulevan sovellettavaksi harvoin, jolloin säännöksen tarkoituksena olisi lähinnä estää veronkiertoa ennakkoon. Lisäksi hallituksen esityksessä todetaan, että lahjaverotuksessa on mahdollisuus saada ennakkotieto.⁴¹ Tämä jo kuvastaa sitä, että säännös on tarkoitettu ennemminkin lahjaverotuksen arvioimiseen eikä niinkään perintöverotukseen liittyviin tilanteisiin.

³⁸ Knuutinen 2017: 125-126

³⁹ Råbnä, Myrsky & Myllymäki 2017: 83-84

⁴⁰ PerVL 33a§

⁴¹ HE 68/1995

Koska veronkiertosäännös on laissa olemassa, se tulisi ottaa huomioon myös perintöverosuunnittelussa. Perintöverotuksessa veronkiertosäännös voisi tulla sovellettavaksi arvioitaessa esimerkiksi perinnönjättäjän testamenttia. Onko testamentilla ollut tarkoitus kiertää perintöveroa vai aito halu määrätä omaisuuden jakautumisesta? Testamentti kuitenkin muutkin kuoleman jälkeen toteutuvat oikeustoimet ovat hankalia arvioitavia eikä veronkiertosäännöstä kuitenkaan usein sovelleta.⁴² Esimerkissä (2) olevaan KHO:n ratkaisuun ei sovellettu veronkiertosäännöstä.

- (2) KHO 2013:52 Isovanhempi oli tehnyt testamentin lastenlastensa hyväksi. Isovanhemmella oli kolme lasta, jotka myöhemmin vaativat lakiosaansa vain 19 990 € osalta, eli verovapaan osuuden osalta. Koko lakiosa olisi ollut noin 164 166 € kullekin lapselle. Korkein hallinto-oikeus katsoi, etteivät rintaperilliset ryhtyneet koko lakiosaansa, josta sitten osittain luopuisivat eivätkä osittain luopuneet perinnöstään vaan heidän lakiosansa kullekin oli 19 990€ ja loput omaisuudesta jaetaan testamentin mukaan lastenlapsille. Tässä tapauksessa ei katsottu ilmenneen sellaisia seikkoja, jotta veronkiertosäännöstä sovellettaisiin. Myöskään eri mieltä olleen hallintoneuvoksen lausunnossa ei mainittu veronkiertosäännöksen soveltamista.⁴³

Veronkiertosäännös voi ennemminkin tulla sovellettavaksi lahjaverotuksen piiristä, esimerkiksi tapauksissa, joissa lahjanantaja pidättää itsellään hallintaoikeuden lahjoittamaansa omaisuuteen. Veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa, jos lahjoittaja ei tule koskaan käyttämään pidättämäänsä hallintaoikeutta, esimerkiksi kesämökkiin, huonon fyysisen kuntonsa johdosta. Näissä tilanteissa hallintaoikeus on todennäköisesti pidätetty ainoastaan verotuksellisista syistä.⁴⁴ Toinen tapausryhmä, jossa veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa on lahjan pilkkominen. Lahja voidaan verotuksellisista syistä pilkkoa joko monelle lahjan saajalle tai useaksi lahjaksi yhdelle saajalle siten, että lahjaveron osuus jäisi mahdollisimman pieneksi. Jos lahjan jaksottaa vielä ajallisesti siten, ettei lahjojen arvoja lasketa yhteen, voi veroetu nousta suureksikin ja verottajalla on mahdollisuus puuttua siihen.⁴⁵

⁴² Puronen 2015: 462

⁴³ KHO 2013: 52

⁴⁴ Ossa 2015/2021: luku 10.3.1

⁴⁵ Puronen 2015: 470

2.4 Ennakkoratkaisu poistaa suunnittelusta epävarmuutta

Suunniteltaessa perintöveroon vaikuttavia toimia, voi toisinaan olla paikallaan pyytää Verohallinnolta ennakkoratkaisua. Perintö- ja lahjaverolain mukaan Verohallinto voi antaa pyynnöstä ennakkoratkaisun, jota sen on noudatettava, jos verovelvollinen niin vaatii (PerVL 39 b.1 §). Perintöverosta ennakkoratkaisua voi pyytää vasta perittävän kuoleman jälkeen joko kuolinpesän osakas, erityisjälkisaädöksen saaja tai leski, vaikkei hän olisi-kaan kuolinpesän osakas. Lahjaverosta ennakkoratkaisu pitää pyytää ennen kuin lahja annetaan. Ennakkoratkaisua voi pyytää sekä lahjanantaja että -saaja.⁴⁶

Ennakkoratkaisuhakemus on maksullinen. Käsittelyä nopeuttaa se, että kaikki verotukseen vaikuttavat seikat käyvät hakemuksesta ilmi. Lahjaveron ennakkoratkaisuhakemuksessa on mainittava sekä lahjansaaja että -antaja, lisäksi omaisuus, jota asia koskee, on yksilöitävä riittävän tarkasti. Hakemukseen on hyvä liittää asiaan liittyvät asiakirjaluonnokset, jotta asia selviäisi viranomaiselle riittävästi päätöksen teon mahdollistamiseksi. Ennakkoratkaisuhakemuksen voi tehdä sähköisesti Verohallinnon asiointipalvelussa, OmaVerossa. Siellä on myös tarkempia ohjeita.⁴⁷

Ennakkoratkaisussa Verohallinto voi ottaa kantaa siihen sovelletaanko lahjaverotusta kysytyssä tapauksessa. Perintöverotuksessa tapaukset, joihin ennakkoratkaisua voi hakea, ovat varsin suppeat. Yleensä ennakkoratkaisua haetaan perinnöstä, testamentista tai lesken hallintaoikeudesta luopumisesta aiheutuvista veroseuraamuksista. Esimerkiksi sitä, kuinka testamenttia tullaan tulevaisuudessa tulkitsemaan, perinnönjättäjän vielä eläessä, ei voi ennakkoratkaisuhakemuksella selvittää. Ennakkoratkaisua ei myöskään anneta, jos hakemuksen taustalla on veronkiertämistarkoitus tai verojen maksua yritetään välttää laittomin keinoin.⁴⁸

⁴⁶ PerVL 39 a-b §

⁴⁷ Verohallinto 2021b

⁴⁸ Puronen 2009: 83

2.5 Katsaus veropolitiikkaan

Finanssipolitiikka on yksi yhteiskuntapolitiikan aloista. Siinä kohteena ovat sekä tulot että menot julkisella sektorilla. Veropolitiikka puolestaan kohdistuu tuloihin ja on näin ollen osa finanssipolitiikkaa. Veropolitiikan sanotaan olevan toimintaa, joka arvioi ja kehittää verojärjestelmää. Sen tavoitteena on luoda ja ylläpitää sellainen verojärjestelmä, joka on yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden mukainen.⁴⁹ Hyvä verojärjestelmä on hankala määrittellä, eikä mitään verojärjestelmää voi luonnehtia joko hyväksi tai huonoksi, kunkin verojärjestelmän eri osa-alueet voivat olla joko hyviä tai huonoja. Toisaalta hyvän ja huonon määrittelemisen ei ole yksinkertaista. Vertailtaessa verojärjestelmiä keskenään, voidaan kuitenkin hyvään verojärjestelmään liittää joitain määritelmiä. Matti Myrsky on kirjassaan Suomen veropolitiikka maininnut muutamiksi määreiksi esimerkiksi tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden, yksinkertaisuuden sekä hallinnollisen toimivuuden. Hyvän verojärjestelmän tulisi hänen mukaansa tukea niin talouskasvua, työllisyyttä kuin kilpailukykyäkin ja silti tuottaa riittävästi verotuloja julkisten palveluiden tuottamiseen.⁵⁰

Perintöveron juuret ulottuvat kauas historiaan, sitä on alettu keräämään ensimmäisen kerran jo noin vuonna 3200 eKr. Sumerilainen kulttuuri omasi kirjoitustaidon ja päätti aloittaa verojen keräämisen. Keskiajan Suomessa kirkko halusi osuutensa kansalaisten omaisuudesta, ja totesi, että varmin keino autuuteen olisi omaisuuden lahjoittaminen kirkolle. Tässä oli jo ajatus perintöveron keräämisestä. Vuosien saatossa verojen ja verojen kerääminen on kehittynyt ja perusteet muuttuneet. Itsenäisessä Suomessa perintö- ja lahjaverolaista säädettiin vuoden 1918 valtiopäivillä. Vieläkin voimassa oleva perintö- ja lahjaverolaki on tullut voimaan vuonna 1940. Nykyiseen perintö- ja lahjaverolakiin on vuosien mittaan tehty muutoksia muun muassa veroluokkien osalta.⁵¹ Viime aikoina muutokset lakiin ovat olleet maltillisempia. Esimerkiksi viimeisimmässä muutoksessa,

⁴⁹ Niskakangas 2011: 16

⁵⁰ Myrsky 2013: 77-79

⁵¹ Linnakangas 2013: 82-86

joka perintö- ja lahjaverolakiin on tehty hallituksen esityksen 175/2016 vp mukaan, kevennettiin jokaisen veroluokan verotusta ja korotettiin puoliso- sekä alaikäisyysvähennystä. Toisaalta vakuutuskorvausten verovapaus poistettiin.⁵²

Yksi verotuksen tärkeimmistä tavoitteista on fiskaalinen. Koska julkinen sektori perustuu maksuttomuuteen, täytyy sen toimintaa rahoittaa veroilla kerätyillä varoilla. Tätä sanotaan fiskaaliseksi tavoitteeksi. Joillakin veroilla voi jokin muu tavoite olla hallitsevana, mutta fiskaalinen tavoite on aina verotuksen taustalla ja verotuloja käytetään osana julkisen sektorin rahoitusta. Esimerkiksi vahvasti verovelvollisten ohjaamiseen tarkoitettut verot tuottavat sitä vähemmän verotuloja mitä tehokkaammin ne toimivat. Joissakin ympäristöveroissa on käyttäytymisen ohjaaminen tärkeämpää kuin verotulojen kerryttäminen.⁵³ Verotuksella voi olla myös tulonjakopoliittinen tavoite. Silloin verotuksen tavoitteena on tasoittaa tulonjakoa ja estää varallisuuden keskittymistä. Tähän tavoitteeseen pyritään veronmaksukykyisyyden periaatteen avulla. Silloin se, jolla on parempi veronmaksukyky maksaa myös veroja enemmän kuin heikomman maksukykyyn omaava. Progressiivinen verotus tukee tätä tavoitetta, vaikka se ei olekaan edellytys veronmaksukykyisyyden periaatteelle.⁵⁴ Verotusta voidaan käyttää hyväksi myös sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin. Esimerkiksi asunovelkojen korkojen vähennysoikeus sekä opintolainavähennys tukevat näitä sosiaalipoliittisia tavoitteita. Myös kasvupoliittinen tavoite on yksi tärkeistä verojärjestelmän tavoitteista. Verotuksen tavoitteena tulisi olla taloudellisen kasvun edistäminen.⁵⁵

Vuonna 2020 valtio keräsi perintö- ja lahjaveroa noin 797 miljoonaa euroa. Se tarkoittaa noin 1,7 % osuutta kaikista verotuotoista.⁵⁶ Perintö- ja lahjaverolla on siis fiskaalinen tehtävä vaikkei sen osuus verotuotoista kovin suuri olekaan. Verojärjestelmän tarkoituksena

⁵² HE 175/2016 vp, kohta 2 Nykytilan arviointi ja ehdotetut muutokset

⁵³ Niskakangas 2011: 24

⁵⁴ Niskakangas 2011: 31-32

⁵⁵ Myrsky 2013: 105-106

⁵⁶ Tilastokeskus, tilastotietokanta Verot ja veronluonteiset maksut

on kuitenkin kerätä veroja useista eri lähteistä, jolloin yhden verolajin tuoton ei tarvitsekaan olla niin suuri.⁵⁷ Merkittävämpi rooli perintö- ja lahjaverolla on varallisuuden keskittymisen estämisessä sekä varallisuuserojen pienentämisessä, eli sillä on jakopoliittinen tehtävä. Varallisuuserojen kasvu onkin ollut viime vuosikymmeninä tuloerojen kasvua nopeampaa. Yleensä suuret perintövarallisuudet, joista peritään korkeaa perintöveroaakin, koostuvat osin osakevarallisuudesta sekä kiinteistöjen realisoimattomasta, ja siten verottamattomasta, arvonnoususta. Perintövero saattaa nämä varallisuuden nousut kerran sukupolvessa verotuksen piiriin.⁵⁸

Perintö- ja lahjaveron olemassa olosta kiistellään ja mielipiteitä esitetään puolesta ja vastaan. Lahjaveron olemassaoloa on helpompi perustella perintöveron täydentäjänä, mutta perintöveron perustelu onkin hankalampaa. Usein perintöveroa vastustavat mieltävät perintöveron tuplaavan veron jo kertaalleen tuloverotetusta omaisuudesta. Tämä väite on kuitenkin virheellinen, koska perinnönsaaja on eri verosubjekti kuin perinnönjättäjä. Lesken ja rintaperillisten perintöverotusta on kritisoitu sillä, ettei heidän varallisuutensa varsinaisesti lisääny, jos toinen perheen vanhemmista kuolee. Kun perheen pääasiallinen elättäjä kuolee, joutuvat leski lapsineen niin henkisesti kuin taloudellisestikin tiukkaan paikkaan. Perintövero on maksettava, vaikkei perheen varallisuus varsinaisesti lisääny. Tähän ongelmaan on yritetty puuttua puoliso- ja alaikäisyysvähennysten avulla. Vuonna 2004 Ruotsin luovuttua perintöveron keräämisestä, nousi Suomessakin keskustelu perintöveron tarpeellisuudesta ajankohtaiseksi. Osa tutkijoista haluaisi kehittää muuta verotusta siten että perintöverosta voitaisiin luopua kokonaan. Perintövero nähdään mahdollisuutena harmaaseen talouteen ja naapurimaiden perintöverottomuus nähdään kannattavampana siirtää varat sinne.⁵⁹

⁵⁷ Määttä 2007: 31

⁵⁸ Niskakangas 2011:138-139

⁵⁹ Linnakangas 2013: 96-99

Yksi perintöveron puolesta oleva argumentti on sen fiskaalinen merkitys. Perintöverotus on osa verotusjärjestelmää ja se tuottaa osan julkisen sektorin tarvitsemista tuloista. Perintöverotus ottaa huomioon myös maksukykyisyyden, mikä puhuu siten perintöveron puolesta. Toisaalta tämä ei kosketa edellä mainittua tilannetta, jossa perinnönsaajina ovat leski ja alaikäiset rintaperilliset. Perintöverotuksen progressiivisuus mahdollistaa kovemman verotuksen isommista perinnöistä ja näin se tukee myös jakopoliittista tavoitetta.⁶⁰ Perintöveron keräämisellä voidaan varmistua perunkirjoituksen teosta. Koska perintöveron määrä perustuu perunkirjassa määritettyihin arvoihin, tulee perunkirja samalla tarkistetuksi ja omaisuus tulee kirjattua oikeille omistajille oikeaan arvoon. Tällä on vaikutusta myös harmaan talouden estämisessä. Perintöverotusta on myös perusteltu sillä, että perintöveroa on helpompi maksaa kuin tuloveroa. Sillä on siis psykologinen tekijä puolellaan. Perintö saadaan vastikkeetta ilman omaa työpanosta ja se on pääosin lisä omaan varallisuuteen, joten sen voidaan katsoa olevan helpompi vero maksaa.⁶¹

Nykyisen perintöverojärjestelmän on katsottu vuotavan. Perintöverotus on altis verosuunnittelulle ja veroa voidaankin joutua maksamaan enemmän tietämättömyyden kuin varallisuuden kasvun perusteella. Perintöverosuunnittelua hankaloittaa vain se, ettei oman kuoleman ajankohtaa kukaan pysty ennalta arvioimaan. Koska veronkiertosäännös on melko tehoton perintö- ja lahjaverotuksen osalta ja on olemassa lähinnä ennaltaehkäisevänä pelotteena, se altistaa myös veronkierrolle.⁶²

Jotta perintöverotusta voitaisiin jatkossakin kehittää, tulisi muutamiin seikkoihin ottaa kantaa. Perintöverotusjärjestelmiä on kahta päätyyppiä. Suomen veropolitiikassa on tehty valinta ja Suomessa on käytössä perintöosuusjärjestelmä, jolloin perintöveroa maksetaan kunkin perinnönsaajan oman osuuden perusteella. Toinen malli on jäämistöverojärjestelmä, joka oli aikoinaan käytössä myös Ruotsissa. Jäämistöverojärjestelmä ei

⁶⁰ Määttä 2007: 31

⁶¹ Linnakangas 2013:95-96

⁶² Myrsky 2013: 373

huomioi, montako perillistä perittävältä jäi, vaan vero maksetaan jäämistöstä kokonaisuutena.⁶³ Näistä kahdesta erilaisesta mallista on vaikea valita parempaa, mutta perintöosuusvero on ollut OECD-maissa yleisemmin käytössä kuin jäämistövero. Jäämistöveroa pidetään kuitenkin yksinkertaisempänä mallina eikä verotuspäätöksissä tarvitse ottaa huomioon jokaisen perijän perintöosuutta. Verotus kohdistuu koko jäämistöön silloin kokonaisuutena. Jäämistöveron on myös katsottu tuottavan verotuloja paremmin kuin perintöosuusveron ja sen on katsottu olevan tarkoituksenmukaisempi. Toisaalta perintöosuusvero noudattaa veronmaksukykyperiaatetta paremmin kuin jäämistövero. Perintöosuusveron on myös katsottu soveltuvan paremmin jakopoliittisiin tavoitteisiin kuin jäämistöveron.⁶⁴

Kari S. Tikka on Verotus-lehden artikkelissaan *Perintövero: luopuminen vai uudistaminen?* pohtinut vuonna 2005 perintöveron tulevaisuutta. Hän nostaa esille veroluokkien tarpeellisuuden.⁶⁵ Vielä vuonna 2005 veroluokkia oli kolme. Kolmanteen luokkaan, jossa verotuskin oli kolminkertainen verrattuna ensimmäiseen luokkaan, kuului esimerkiksi avopuolisot. Perintö- ja lahjaverotusta on muutettu siten, ettei luokkia enää ole kuin kaksi, eli luokat kaksi ja kolme on yhdistetty. Edelleen voisi pohtia, onko luokkajako tarpeellinen, vai voisiko kaikkia perinnön ja testamentin saajia kohdella samanarvoisesti, saman progression mukaan. Vielä nykyäänkin avopuolisot voivat kuulua toiseen veroluokkaan, jossa perintöverotus on ankarampaa. Avioliiton solmimisen ei pitäisi johtua verotuksellisista vaan jostain muista syistä. Perintö- ja lahjaverotus on kuitenkin säilyttänyt paikkansa Suomen verotusjärjestelmässä. Lain kehittäminen tulevaisuudessakin tulee olemaan vaativa tehtävä veropolitiikalle ja haasteena on muodostaa kokonaiskuva verotusjärjestelmästä, jossa perintöverotus on osa pääomaan kohdistuvaa verotusta.⁶⁶

⁶³ Knuutinen 2017: 228

⁶⁴ Määttä 2007: 33

⁶⁵ Tikka 2005: 352

⁶⁶ Tikka 2005: 354

3 Lesken sekä rintaperillisten asema ja oikeudet

3.1 Aviovarallisuusosoikeuden merkitys

Jotta perintöverosuunnittelua voisi tehdä on hyvä ymmärtää, kuinka aviovarallisuussuhteet vaikuttavat pariskunnan omaisuuden jakautumiseen. Vuoden 1930 jälkeen solmituissa avioliitoissa, omaisuus on puolisoitten välillä erillistä. Yhteistä omaisuutta on vain puolisoitten yhdessä molempien nimiin hankkima omaisuus⁶⁷. Puolisoilla on vihkimisen jälkeen avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Tämä avio-oikeus ei kuitenkaan vaikuta puolisoitten vielä ollessa avioliitossa, vaan vasta avioliiton purkaututtua. Avioliitto voi purkautua joko avioeroon tai kuoleman johdosta. Avioliiton purkautuessa, jos omaisuus jaetaan eli ositetaan, astuu vaimon avio-oikeus miehen omaisuuteen tai miehen avio-oikeus vaimon omaisuuteen voimaan.⁶⁸

Avioliittolain 35 § mukaan puolisoilla siis on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, ellei muita sopimuksia ole tehty⁶⁹. Toisen puolison kuoleman jälkeen on tehtävä ositus, jos perintöä halutaan jakaa perillisille. Laskennallisessa osituksessa selvitetään molempien puolisoitten avio-oikeuden alainen säästö. Tämä tapahtuu vähentämällä omaisuudesta velat. Tämän jälkeen säästöt lasketaan yhteen ja jaetaan tasan puoliksi. Jos toisen puolison omaisuus on vähemmän kuin tämä saatu avio-oikeusosuus, luovuttaa enemmän omistava vähemmän omistavalle puolisolle tasinkoa niin että avio-oikeusosuudet ovat yhtä suuret. Tasinko saa olla mitä omaisuutta hyvänsä. Maksamalla tasinkoa kuolinpesästä leskelle, pienenee kuolinpesän varallisuus, jolloin esimerkiksi rintaperillisille tuleva osuus on pienempi. Tasingosta ei makseta perintöveroa.⁷⁰

⁶⁷ Norri 2017: 3

⁶⁸ Norri 2017: 9

⁶⁹ Avioliittolaki 1929/234 § 35.1

⁷⁰ Mikkola 2012: 147

Jos leski on kuollutta puolisoaan varakkaampi, häntä suojaa avioliittolain 103.2 § tasinkoetuoikeus. Lesken ei tarvitse luovuttaa omaisuuttaan ensin kuolleen puolisonsa perillisille. Tasinkoetuoikeuden käyttämisestä leski voi päättää saatuaan osituslaskelman.⁷¹ Leski voi vedota tasinkoetuoikeuteen kolmessa erilaisessa tilanteessa. Ensinnäkin tasinkoetuoikeuteen voi vedota ja sillä on merkitystä verotuksessa, jos puolisoilla on yhteinen rintaperillinen, jos ensin kuolleelta puolisolta jää rintaperillinen, joka ei ole yhteinen tai tasinkoetuoikeuteen voi vedota myös siinä tapauksessa, ettei menehtyneeltä jäänyt rintaperillisiä.⁷²

Koska jäämistön säästöön ja näin ollen jaettavaan perintöön sekä maksettavaan perintöveroon vaikuttaa eloon jääneen puolison tapa hoitaa omaisuuttaan, vaikeuttaa se osaltaan perintöverosuunnitteluakin. Ositusta voidaan myös sovitella, jolloin perittävän omaisuuden määrää on hankala arvioida etukäteen.⁷³ AL 103b § mukaan ositusta voidaan sovitella, jos ositus johtaisi kohtuuttoman lopputulokseen. Kuitenkin soviteltaessa tulee ottaa huomioon avioliiton pituus sekä molempien toiminta yhteisen omaisuuden hyväksi.⁷⁴ Tätä avio-oikeuden tuomaa epävarmuutta perinnönjaossa voi hallita tekemällä avioehtosopimuksen⁷⁵.

3.2 Avioehtosopimuksella voi vaikuttaa perintöverotukseen

Ilman avioehtosopimusta molemmilla puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Avioehtosopimuksella voidaan tämä avio-oikeus kuitenkin poistaa. AL 41 § mukaan sen voi tehdä kolmella eri tavalla. Puolisot voivat sopia niin, ettei kummallakaan ole avio-

⁷¹ Mikkola 2010: 23

⁷² Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2016: 32

⁷³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 10

⁷⁴ AL 103 b §

⁷⁵ Kolehmainen & Rabinä 2020: 10

oikeutta toisen omaisuuteen, niin ettei kummallakaan ole avio-oikeutta johonkin tiettyyn toisen puolison omaisuuteen tai niin ettei toisella ole avio-oikeutta mihinkään tai tiettyyn omaisuuteen.⁷⁶

Avioehtosopimus on pätevä vain, jos se on tehty kirjallisena, päivättyinä, allekirjoitettuna sekä kahden henkilön todistamana. Avioehtosopimus on lisäksi toimitettava Digi- ja väestötietovirastoon (ent. maistraatti) rekisteröitäväksi. Avioehtosopimus voidaan tehdä jo ennen vihkimistä, mutta se rekisteröidään vasta vihkimisen jälkeen. Avioehtosopimuksen voi tehdä myös parin jo ollessa avioliitossa. Avioehtosopimuksen voi purkaa vain jättämällä Digi- ja väestötietovirastoon uuden molempien puolisoitten allekirjoittaman avioehtosopimuksen.⁷⁷

Jos puoliset päättävät tehdä avioehtosopimuksen, jossa molemmilta puolisoilta evätään avio-oikeus toistensa omaisuuteen, se vaikuttaa myös perinnönjakoon sekä maksettavaan perintöveron määrään varsinkin, jos varakkaampi puolisoista kuolee ensin. Tällöin varakkaamman puolison kuolinpesä ei maksa varattomammalle leskelle tasinkoa ja lesken omaisuutena säilyy silloin vain hänen oma omaisuutensa. Kuolinpesän arvona on silloin varakkaamman puolison omaisuus, joka jaetaan esimerkiksi rintaperillisille. Tällöin perintöveronkin osuus on suurempi verotuksen progression johdosta.⁷⁸

- (3) Yksinkertaistetussa esimerkissä puoliset Pekka ja Laura ovat tehneet avioehtosopimuksen, joka poistaa avio-oikeuden molemmilta kummankin kaikkeen omaisuuteen. Heillä on kaksi rintaperillistä, mutta ei testamenttia. Pekan omaisuus hänen kuolinhetkellään on 800 000 €. Lauran omaisuus on pienempi 200 000 €.

Pekan kuollessa hänen omaisuutensa jaetaan rintaperillisille tasan (800 000 € / 2 = 400 000€), ja siitä määrätään perintövero. Molemmille tulee veroa maksettavaksi 53 700 €, yhteensä 107 400 €. Myöhemmin Lauran kuollessa, hänen omaisuutensa jaetaan rintaperillisille, kummallekin 100 000 €. Tästä molemmat maksavat perintöveroa 8 700 €, yhteensä 17 400 €. Kaiken kaikkiaan perintöveroa maksetaan puolisoitten omaisuudesta 124 800 €.

⁷⁶ Aarnio & Kangas 2010: 95

⁷⁷ Digi- ja väestötietoviraston ohje Avioehdon rekisteröinti

⁷⁸ Norri 2017: 20

Jos avioehtosopimusta ei olisi ollut, perinnön jaon kanssa olisi menetelty toisin. Pekan kuollessa Laura olisi saanut tasinkoa, jolloin Pekan jäämistön säästöksi olisi jäänyt 500 000 €. Tämä olisi jaettu rintaperillisille tasan ($500\,000\text{ €} / 2 = 250\,000\text{ €}$), ja siitä olisi tullut perintöveroa maksettavaksi kummallekin 29 700 €. Luran kuollessa hänen jäämistönsä säästö olisi 500 000 €, josta tulisi niin ikään rintaperillisille maksettavaksi perintöveroa kummallekin 29 700 €, eli yhteensä 59 400 €. Puolisoiden omaisuudesta olisi näin ollen maksettu kokonaisuudessaan perintöveroa 118 800 €.⁷⁹

Esimerkissä (3) on yksinkertaistaen havainnollistettu sitä, miten avioehto tai sen puute vaikuttaa perintöverojen määrään. Esimerkissä ei ole otettu huomioon mitään vähennyksiä eikä omaisuuden arvo nouse puolisoiden kuolemien välillä. Kun puolisoiden välillä ei ollut avioehtoa, rintaperillisille jäi vähemmän perintöveroa maksettavaksi. Avioehtoa solmittaessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon myös muut seikat kuin vain perintöveron määrä, kuten se miten omaisuuksien halutaan sekoittuvan sukujen välillä. Avioliiton aikaisiin omistusjärjestelyihin sillä ei voi vaikuttaa, mutta ositukseen se vaikuttaa avioliiton purkauduttua joko eron tai kuoleman johdosta. Avioehtosopimuksella ei voi kumota lesken suojaa asua puolisoiden yhteisessä kodissa.⁸⁰

3.3 Rintaperillisten oikeus lakiosaan

Perittävä voi vapaasti määrätä koko perinnöstään testamentilla, mutta rintaperillisiä suojaa lakiosajärjestelmä. Lakiosajärjestelmä tarkoittaa sitä, että rintaperillisellä on oikeus vaatia lakiosaansa testamentista huolimatta. Testamenttia ei siis välttämättä voida panna täytäntöön täydessä laajuudessaan, jos rintaperillinen vaatii lakiosaansa. Tämä tulisi ottaa huomioon suunniteltaessa lahjojen antoa tai testamentin suunnittelussa.⁸¹ Perintökaaren luvussa 7 on lakiosaa koskeva lainsäädäntö⁸².

⁷⁹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 21

⁸⁰ Mikkola 2010: 137

⁸¹ Aarnio & Kangas 2016: 848

⁸² PK 7 luku

Lakiosa tarkoittaa yleensä puolta siitä määrästä, joka perilliselle tulisi laskennallisesti eli puolet perintöosan arvosta. Lakiosa lasketaan jokaiselle rintaperilliselle erikseen. Jos joku rintaperillisistä on tehty perinnöttömäksi, hänet otetaan kuitenkin laskettaessa lakiosaa mukaan ja tämä osuus kuuluu hänen sijaantuloperilliselleen.⁸³

PK 7:3.3 § mukaan lakiosaa laskettaessa mukaan pesän varoihin tulee laskea perittävän antama ennakkoperintö, suosiolahja, eli lahja, jolla on haluttu suosia lahjansaajaa rintaperillisen vahingoksi sekä testamenttiin rinnastuva lahja. Erityisistä syistä voidaan testamenttiin rinnastettava lahja jättää lisäämättä.⁸⁴

Oikeutta lakiosaan tulee erikseen vaatia. Lakiosailmoitus tehdään testamentin saajalle vapaamuotoisesti, mutta todistettavasti. Jokaisen rintaperillisen on vaadittava lakiosaa itse ja jos testamentin saajia on useampia, pitää ilmoitus tehdä jokaiselle erikseen. Lakiosailmoituksessa ei tarvitse muuta kuin ilmoittaa vaativansa lakiosaansa, lakiosan määrää tai haluttuja esineitä ei tarvitse ilmoittaa. Koska perintöveroa maksetaan vain siitä lakiosan määrästä, jonka perillinen vaatii, voi vaatia myös pelkkää osaa lakiosasta, kuten esimerkissä (2) sivulla 23.⁸⁵

Jos testamentin saaja suorittaa PK 7:5 § mukaan lakiosaan oikeutetulle perilliselle hänen lakiosaansa vastaavan summan rahana, ellei sitä ole erikseen testamentissa kielletty, on testamentti kuitenkin tehokas⁸⁶. Tämä lakiosan täydennyksen määrä tulisi arvioida jo lahjoitusta tehdessä, ettei lakiosan täydennyksen määrä koidu testamentinsaajalle ylityspääsemättömäksi. Lakiosan määrää on kuitenkin hankala arvioida etukäteen, koska perittävän omaisuuden määrä hänen kuolinhetkellään on mahdoton arvioida tarkalleen etukäteen. Tämä seikka kannattaisi muistaa niin testamenttia kirjoitettaessa kuin lahjoja antaessa.⁸⁷

⁸³ Aarnio & Kangas 2016: 850

⁸⁴ PK 7:3.3

⁸⁵ Kangas 2019: 551

⁸⁶ PK 7:5.2

⁸⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020:394

Jos perittävän omaisuuteen ei kuulu juuri muuta kuin lesken ja perittävän yhteisenä kotinaan pidetty asunto sekä tavanomainen asuinirtaimisto, asettuvat vastakkain rintaperillisen oikeus lakiosaan sekä lesken vähimmäissuoja. Lesken hallintaoikeus on tässä tapauksessa vahvempi ja hän saa pitää hallinnassaan kodin sekä asuinirtaimiston. Rintaperillisen oikeus saada lakiosaansa lykkääntyy siihen saakka, kunnes lesken oikeus hallintaan päättyy, eli usein tämä tapahtuu lesken kuoltua.⁸⁸

3.4 Lesken hallintaoikeus

Perintökaaren kolmannessa luvussa on määrätty lesken oikeudesta hallita jäämistöä. PK 3:1a § todetaan, että puoliso saa pitää jakamattomana hallinnassaan koko jäämistön, ellei rintaperilliset muuta vaadi tai testamentilla muuta määrätä. Toisaalta, leski saa pitää hallinnassaan puolisoitten yhteisenä kotina käyttämän asunnon, ellei lesken omaisuudessa ole sellaista. Tämä oikeus yhteiseen kotiin on niin vahva ettei sitä voi kumota testamentilla eikä rintaperillisen vaatimuksella lakiosastaan.⁸⁹

Jos perittävältä jää rintaperillinen, leski ei peri puolisoaan, mutta hänellä on hallintaoikeus puolisoitten yhteiseen kotiin. Perintö- ja lahjaverolain mukaan lesken hallintaoikeus voidaan vähentää perillisten osuudesta vähennyskelpoisena⁹⁰. Hallintaoikeus siis pienentää perillisten perinnön arvoa ja näin ollen pienentää maksettavaksi tulevan perintöveron määrää.⁹¹ Hallintaoikeus jää leskelle, mutta omistusoikeus siirtyy perintökaaren tai testamentin mukaan. Omistaja ei kuitenkaan voi lesken elinaikana myydä tai pantata asuntoa, vaan hallintaoikeus rasittaa omaisuutta lesken elinajan. Koska omaisuus ei ole omistajan täydessä hallinnassa, hallintaoikeus vähentää perinnön arvoa.⁹² Perintö- ja

⁸⁸ Kangas 2019: 551

⁸⁹ PK 3:1a §

⁹⁰ PerVL § 9.3

⁹¹ Puronen 2009: 190

⁹² Mikkola 2010: 36

lahjaverolain mukaan hallintaoikeus on verovapaa etuus eikä leskelle siis tule perintöveroa siitä maksettavaksi.⁹³

Perukirjassa on oltava merkintä, vetoaako leski tähän oikeuteensa ja millä laajuudella. Verohallinto tekee sitten perintöverotuksessa vähennyksen viran puolesta. Hallintaoikeuden arvo määritetään asunnon käyvän arvon mukaan. Siihen vaikuttaa myös hallintaoikeuden saajan ikä, mitä nuorempi hallintaoikeuden saaja on sitä pidempään hallintaoikeus rasittaa asuntoa ja sitä suurempi on hallintaoikeuden arvo. Lisäksi hallintaoikeuden arvoon vaikuttaa tuottokerroin, joka on verotuksessa käytetty laskennallinen arvo 5 % kun kyse on muusta kuin vapaa-ajanasunnosta. Vapaa-ajanasunnosta laskennallinen tuotto-arvo on 3 %.⁹⁴

- (4) Esimerkissä perittävältä jää leski sekä yksi rintaperillinen. Perittävä omisti yksin puolisoitten kotina olleen kerrostalohuoneistoon oikeuttavat osakkeet, joiden arvo on kuolinhetkellä 150 000 €. Leski vetoaa hallintaoikeuteensa, lisäksi puolisoilla on avio-oikeus toistensa koko omaisuuteen. Leski on 65-vuotias, jolloin ikäkerroin on 8. Perintöverotuksessa hallintaoikeuden arvoksi lasketaan $150\,000\text{ €} / 2 \times 8 \times 5\% = 30\,000\text{ €}$. Perintöveroa tulisi näistä osakkeista maksettavaksi 11 300 €. Jos leski ei vetoa hallintaoikeuteensa, veroa tulisi maksettavaksi 15 200 €.

Esimerkissä (4) tehdään ensin laskennallinen ositus, jossa perittävän yksin omistamien osakkeiden arvon hallintaoikeus määritetään puolesta määrin –periaatteen mukaisesti. Se on vahva pääsääntö perintöverotuksessa.⁹⁵

Kuten esimerkistä (4) todetaan, lesken hallintaoikeus ei merkittävästi vaikuta perintöveron määrään, mutta lesken kannattaa siihen kuitenkin vedota, jos aikoo tosiasiallisesti asua kyseisessä asunnossa. Verottaja voi kuitenkin puuttua hallintaoikeuden väärinkäyttöön. Jos leski myy asunnon esimerkiksi jo ennen perintöverotuksen toimittamista, on ilmeistä, ettei hänellä ollut aikomustakaan asua siinä. Ainoastaan, jos asunto on myyty

⁹³ PerVL 2:2 §

⁹⁴ Verohallinto 2022: 2.5

⁹⁵ Verohallinto 2022: 4.1.1

ja kuolinpesän omistukseen on leskelle asunnoksi hankittu uusi pienempi tai helpommin ylläpidettävä asunto, voi se olla hyväksyttävä nopean myynnin syy.⁹⁶

3.5 Yhteenveto avioliiton ja rintaperillisten asemasta perintöverosuunnittelussa

Parisuhteessa elävän pariskunnan kannattaa pohtia voisiko avioliitto olla yksi perintöverosuunnittelukeinoista. Myös sillä on merkitystä, onko pariskunnalla yhteisiä lapsia. Avopuolison asema ei vielääkään lakimuutoksista huolimatta ole yhtä vahva kuin aviopuolison. Pariskunta voi kuitenkin turvata toisen asemaa testamentin avulla olivatpa he avioliitossa tai eivät. Esimerkiksi hallintaoikeustestamentilla toiselle annettu oikeus hallita ja käyttää pariskunnan omaisuutta on perintöverosta vapaa.⁹⁷

Perintö- ja lahjaverolaissa on säädetty ns. erityisistä vähennyksistä, joiden tarkoituksena on keventää lähiomaisensa menettäneen verotusta. Yksi tällaisista vähennyksistä on puoliso vähennys. Puoliso vähennys koskee aviopuolisoita sekä PerVL 11.3 § tarkoittamia avopuolisoita. Vaikka entinen puoliso olisi testamentinsaaja, häneen ei voida soveltaa puoliso vähennystä. Tätä vähennystä voidaan soveltaa silloin, kun puoliso on testamentin saaja tai perillinen silloin, kun perittävältä ei jäänyt rintaperillisiä. Tällä hetkellä puoliso vähennys on 90 000 €. Puoliso vähennys tehdään verotoimistossa viran puolesta eikä sitä erikseen tarvitse vaatia.⁹⁸

Aviopuolisolla on perintöoikeus ensin kuolleen puolisonsa jälkeen, jos perittävältä ei jäänyt rintaperillisiä. Avopuolisolla tätä oikeutta ei ole. Tästä on säädetty perintökaareissa, jonka tullessa voimaan, avopareja oli vain pari prosenttia. Nykyään tilanne on muuttunut, mutta avopuolison asema ei juuri ole parantunut. Avopuolisoa suojaa ainoastaan vuonna 2011 voimaan tullut laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta, eli ns.

⁹⁶ Puronen 2009: 190

⁹⁷ Aarnio & Kangas 2016: 120

⁹⁸ Puronen 2015: 265

avoliittolaki.⁹⁹ Jos pariskunta on asunut yhdessä alle viisi vuotta eikä heillä ole tai ole ollut yhteisiä lapsia, verotetaan avopuolisoa toisen veroluokan mukaan. Jos pariskunnalla on yhteinen lapsi ja avoliitto on jatkunut vähintään viisi vuotta, lasketaan heidät avoliittolain mukaan avopuolisoiksi, jota verotetaan ensimmäisen veroluokan mukaan.¹⁰⁰

Avopuolisoiden saadessa yhteisiä lapsia, ei lapsi automaattisesti saa perintöoikeutta isänsä jälkeen. Lapsen ja äidin välinen suhde on yleensä selvä, mutta isän tulee tunnistaa lapsi omakseen. Vahvistetun isyyden jälkeen lapsen asema on sama kuin avioliitossa syntyneellä lapsella, joita verotetaan ensimmäisen perintöveroluokan mukaan. Tämä koskee 1.10.1976 tai myöhemmin syntyneitä lapsia.¹⁰¹

Jos pariskunta saa testamentilla omaisuutta, kohdellaan aviopareja eri lailla kuin avopareja. PerVL 15.1 § mukaan aviopuolisoille tulleesta omaisuudesta määrätään vero lähemmän sukulaisuussuhteen mukaan. Jos taas avopuolisot saavat testamentilla omaisuutta, määrätään vero kaukaisemman sukulaisuussuhteen mukaan. Tässä vaikuttaa se, jos esimerkiksi isä jättää testamentilla tyttärelleen ja tämän aviopuolisolle omaisuutta, verotetaan se I veroluokan mukaan. Jos tytär ei ole naimisissa ja isä jättää avoparille omaisuutta, verotetaan se II veroluokan mukaan, koska tyttären avopuoliso kuuluu ryhmään muut sukulaiset ja vieraat.¹⁰²

Perintöveron määrään voi siis vaikuttaa menemällä naimisiin. Tämä vaikuttaa niin aviopuolisoiden kuin heidän lastensakin perintöverotusasioihin. Toisaalta avioliittoa solmittaessa avioehdolla voi vaikuttaa myös rintaperillisten perintöveron määrään. Kuten muitakin perintöverosuunnittelun keinoja pohtiessa, on myös avioliittoa sekä avioehtoa solmittaessa huomioitava muutkin seikat, joihin sillä on vaikutusta. On hyvä myös pitää mielessä, että nämä aviovarallisuusosoikeuteen kuuluvat toimet tehdään perittävän vielä

⁹⁹ Aarnio & Kangas 2016: 118

¹⁰⁰ PerVL 11 §

¹⁰¹ Aarnio & Kangas 2010: 292

¹⁰² PerVL 15.1 §

elossa ollessa, mutta niiden vaikutus astuu kuitenkin voimaan vasta kuolinhetkellä. Esimerkiksi avioehdolla tai lesken hallintaoikeudella ei ole mitään merkitystä molempien puolisoiden ollessa elossa ja avioliitossa keskenään, mutta avioliiton purkaututtua niiden vaikutus astuu voimaan.

4 Testamentti perintöverosuunnittelun keinona

4.1 Yleistä testamentista

Perintö- ja lahjaverolaissa testamenttia ei ole määritelty ollenkaan. Määritelmä on jäänyt oikeuskirjallisuuden sekä oikeuskäytäntöjen varaan. Perintökaassa on testamentin muoto kuitenkin säädelty tarkasti luvussa 10. Vero-oikeudessa testamentin määritelmää tarvitaan siihen, että testamentti pystytään erottamaan muista oikeudellisista dokumenteista. Yleisin käytössä oleva määritelmä testamentille on, että se on kuolemanvarainen, vastikkeeton ja yksipuolinen oikeustoimi. Kuolemanvaraisuus tunnusmerkkinä tarkoittaa sitä, että testamentti ei vaikuta vielä sen tekijän elinaikana. Oikeusvaikutus alkaa siis vasta kuoleman hetkellä. Vastikkeettomuus on hankalampi tunnusmerkki. Testamentin tekijä voi testamentata omaisuuttaan esimerkiksi vastineeksi saamastaan hoidosta. Vastikkeettomuutta arvioidaankin tapauskohtaisesti ja kokonaisuus huomioiden. Yksipuolisuus tunnusmerkkinä merkitsee sitä, ettei testamentin saajan hyväksyntä ole riippuvainen testamentin pätevydestä. Testamentti on siis vain testamentin tekijän oikeustoimi. Näissä tunnusmerkeissä on ongelmallisuutta, mutta liitettynä oikeuskirjallisuuteen ja tapauksiin, testamentti pystytään useimmiten varmuudella tunnistamaan.¹⁰³

Perintökaaren luvuissa 9 ja 10 on määrittelyjä testamentin muodosta. Testamentin saa tehdä 18-vuotias, mutta 15-vuotiaskin saa määrätä jäämistöstään, jos hän on tai on ollut naimisissa tai jos hänellä on omaa omaisuutta. Testamentti on tehtävä kirjallisesti, allekirjoitettava ja se vaatii kaksi todistajaa. Hätätilassa kuitenkin suullinenkin testamentti on pätevä. Todistajien ei tarvitse tietää sen tarkemmin testamentin sisällöstä, riittää, että he tietävät kyseessä olevan testamentin. Testamentin todistajien tulisi olla ulkopuolisia henkilöitä, koska testamentti ei saa tulla todistajien eduksi. Kuitenkin testamentin todistajien on varmistuttava, että testamentin tekijä on kelpoinen määräämään jäämistöstään

¹⁰³ Aarnio & Kangas 2015:20-49

eikä häntä ole taivuteltu tai pakotettu siihen. Jos testamenttia on todistamassa kaksi täysin vierasta henkilöä, heidän olisi hyvä hetken keskustella testamentin tekijän kanssa, jotta he voivat luotettavasti todistaa testamentin pätevydestä. Testamentin tekijän tulee olla myös mieleltään siinä kunnossa, että ymmärtää mitä testamentin tekeminen tarkoittaa. Näiden muotomääräysten mukaan testamentti on pätevä.¹⁰⁴ Kuitenkin itse testamenttitahto on eri asia kuin sen ilmiäsi eli muoto. Pätemätönkin testamentti voidaan tehdä päteväksi, jos se hyväksytään virheestä huolimatta. Silloin muotovirhe on korjattu. Testamentiksi tunnustettu oikeustoimi on siis pätevä, ellei joku moiti sitä. Jotta testamentilla voisi vaikuttaa perinnön jakautumiseen ja siten myös perintöveroihin, se on annettava perillisille tiedoksi ja kopio siitä on liitettävä perukirjaan.¹⁰⁵

Testamentin lisäksi omaisuudestaan voi kuoleman varalta määrätä myös henkivakuutuksen avulla. Kuitenkin vuoden 2018 alusta voimaan tullut lakimuutos vaikutti henkivakuutusten merkittävyyteen perintöverosuunnittelun keinona. Ennen vuotta 2018 vakuutuskorvaus oli verovapaa 35 000 € asti ja puolisolle vapaaosa oli puolet vakuutuskorvauksen määrästä. Nykyisin vapaaosia ei ole vaan vakuutuskorvaus on kokonaisuudessaan lähiomaisille maksettuna perintö- ja lahjaverolain alaista, muille pääomatuloa.¹⁰⁶ Kun henkivakuutuksessa on kuolemantapauskorvauksen edunsaajana kuolinpesä, lasketaan korvaus mukaan kuolinpesän säästöön. Jos edunsaajana on joku tai jotkut nimetyt henkilöt, korvaus on yksinomaan edunsaajan saama perintö, jota ei lasketa mukaan kuolinpesän säästöön. Henkivakuutus onkin enemmän jäämistösuunnitteluun kuin perintöverosuunnitteluun soveltuva keino. Jos perintöverosuunnittelussa haluaa käyttää henkivakuutusta yhtenä keinona, voi edunsaajaksi määritellä esimerkiksi lapsenlapset. Näin perittävä summa jakautuu useammalle perittävälle ja perintöveron määrä pienenee.¹⁰⁷

¹⁰⁴ PK 9-10, 13 §

¹⁰⁵ Aarnio & Kangas 2015: 51

¹⁰⁶ Verohallinto 2020: 4.1

¹⁰⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 297-299

Testamentit voidaan jakaa perusjaon mukaan yleisjälkisaädöksiin sekä erityisjälkisaädöksiin. Tässä jaossa jakoperusteena on se, mikä on testamentinsaajan osakkuusasema kuolinpesässä. Yleisjälkisaädöksessä eli yleistestamentissa testamentin saaja saa samanlaisen aseman kuin perillinen, hänestä tulee myös kuolinpesän osakas. Erityisjälkisaädöksen eli legaatinsaaja ei ole kuolinpesän osakas. Erityisjälkisaädös koskee silloin vain jotain tiettyä esinettä tai oikeutta. Toisenlaisen jakoperusteen mukaan testamentit voidaan jakaa myös määräämävallan laajuuteen. Silloin testamenttiluokkia ovat täysi omistusoikeustestamentti, rajoitettu omistusoikeustestamentti, hallintaoikeustestamentti sekä tuotto-oikeustestamentti.¹⁰⁸ Tässä tutkielmassa on tarkasteltu testamentteja jälkimmäisen luokittelun mukaan perintöverosuunnittelun näkökulmasta.

Jos testamentissa on käytetty epäselviä ilmaisuja tai jos omaisuus on muuttunut testamentin tekemisen ajoista, niin ettei testamentattua omaisuutta ole enää olemassakaan, tarvitaan testamentin tulkintaa. Testamentti on testamentin tekijän viimeinen tahto ja se pitäisi saada selville hänen kuolemansa jälkeen. Perintökaaren luvussa 11 on periaatteet, joiden mukaan testamenttia tarvittaessa tulkitaan. Myös verottaja tulkitsee testamenttia perintöverotuksen yhteydessä näiden säädösten mukaan. Sen vuoksi testamentin tulisi olla yksiselitteinen niin ettei virhetulkinnoille jää mahdollisuutta.¹⁰⁹

4.2 Omistusoikeustestamentti perintöverosuunnittelussa

Omistusoikeustestamentti antaa saajalleen täyden vallan määrätä saamastaan omaisuudesta. Saaja saa sekä myydä että antaa saamaansa omaisuutta eteenpäin. Hän voi myös edelleen testamentata sen. Määräysvallan saa siis *inter vivos* ja *mortis causa*. Saadusta omaisuudesta omistusoikeuden saaja saa pitää itsellään siitä saadun mahdollisen tuoton ja hän voi käyttää sitä luoton vakuutena.¹¹⁰

¹⁰⁸ Puronen 2015: 23

¹⁰⁹ Puronen 2009: 180-181

¹¹⁰ Puronen 2009: 182

Verotuksellisesti omistusoikeustestamentilla saatu omaisuus on saajalleen yleisten säännösten mukaan verotettavissa. Omaisuus arvostetaan käypään arvoon ja perintövero lasjetaan sen mukaan. Jos testamentissa omaisuuden saajiksi on merkitty kaksi tai useampia henkilöitä, verotetaan heitä kumpaakin erikseen saamastaan omaisuudesta. Molemmille määräytyy veroluokka oman sukulaisuussuhteen mukaan testamentin tekijään nähden. Omistusoikeustestamentti voidaan kuitenkin laatia myös yhteisesti. Silloin vero määrätään saajille yhteisesti ja he ovat siitä yhdessä vastuussa. Yhteissaanto edellyttää, että omaisuus tosiasiallisesti annetaan yhteiseksi, eli omistussuhteet ovat tasan. Jos testamentin saajat kuuluvat eri veroluokkiin, eli he ovat erilaisessa sukulaisuussuhteessa testamentin tekijään, määräytyy perintövero kaukaisemman sukulaisuussuhteen mukaan. Jos esimerkiksi äiti testamenttaa omaisuuttaan tyttärelleen ja hänen avopuolisolleen, määräytyy perintövero II veroluokan mukaan. Kuitenkin, jos yhteistestamentinsaa-jina on aviopari, määräytyy vero läheisemmän sukulaisuussuhteen mukaan. Tästä on säädetty PerVL 15.1 §. Yhteissaannosta tulisi selvästi mainita testamentissa, ettei se jää tulkinnanvaraiseksi. Jos näin käy, verotuskäytännössä on vakiintuneesti tulkittu siten, että jos saajina ovat aviopuolisot, he saavat omaisuuden yhteisesti ja jos taas muut kuin aviopuolisot, niin saannot ovat erilliset. Tämä on saajilleen verotuksellisesti edullisin vaihtoehto.¹¹¹ Esimerkissä (5) on korkeimman hallinto-oikeuden tapaus, jossa tämä käy ilmi.

- (5) KHO 1992 T 4100 Testamentissaan perinnönjättäjä oli ilmoittanut, että hänen poikansa sekä tämän aviopuoliso saavat kuolinpesästä rahalegaatin. Vaikka testamentissa ei erikseen mainittu, sen katsottiin olevan yhteissaanto ja verotus toimitettiin pojan sukulaisuussuhteen mukaan I veroluokassa.

Tätä yhteissaannon mahdollisuutta kannattaa perintöverosuunnittelussa käyttää hyväksi juuri tällaisessa tilanteessa, kun avioliitossa toinen testamentin saajista kuuluu I veroluokkaan ja toinen II veroluokkaan. Tällöin perintöveroissa säästää, kun saanto on yhteinen ja koko testamentattu omaisuus verotetaan I veroluokan mukaan. Toisaalta silloin, kun kyseessä on avopari, kannattaa testamentata erillissaanto molemmille puolisoille erikseen. Silloin toinen saa kuitenkin perintöveron I veroluokan mukaan ja vain toinen

¹¹¹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 143-146

joutuu maksamaan tiukemman II veroluokan mukaan saannostaan. Lisäksi tulee muistaa, että jos testamentattu omaisuus jää alle 20 000 € saajaa kohden, jää se perintöveron ulkopuolelle kokonaan. Silloin erilliset saannot voivat olla edullisempia. Muissa verolajeissa, kuten kiinteistöverotuksessa tai vuokratulojen pääomaverotuksessa, tällaista yhteissaannon etua ei ole. Verot määrätään molemmille erikseen.¹¹²

Aviopuolisot voivat tehdä keskinäisen omistusoikeustestamentin. Omistusoikeustestamentti antaa leskelle laajemman oikeuden määrätä omaisuudesta. Leski voi hyödyntää tässä PerVL 12.1,1 §:ssä mainitun puoliso vähennyksen. Tällä hetkellä puoliso vähennys on 90 000 €. Jos keskinäisessä omistusoikeustestamentissa puolisolle on annettu esimerkiksi 110 000 € arvosta omaisuutta, hän voi vähentää siitä puoliso vähennyksenä 90 000 €. Silloin verotettavaa perintöä jää vain 20 000 €, jolloin perintöveron määrä on 100 €. Perintöveroa määrätessä otetaan kuitenkin huomioon lesken avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrä. Jos se on suurempi kuin ensin kuolleen puolison avio-oikeuden alainen omaisuus, leski saa koko ensin kuolleen puolison omaisuuden testamentilla. Perintövero määrätään silloin ainoastaan ensin kuolleen puolison omaisuudesta. Jos taas lesken avio-oikeuden alainen omaisuus on pienempi kuin ensin kuolleen puolison, leski saa ensin avio-oikeuden nojalla osan ensin kuolleen puolison omaisuudesta ja osan testamentilla. Vero määrätään silloin ainoastaan siitä osuudesta, minkä leski saa testamentilla. Jos taas aviopuolisoilla ei ollut avio-oikeutta toistensa omaisuuteen ollenkaan, leski saa kaiken ensin kuolleen puolison omaisuuden testamentilla, riippumatta lesken oman omaisuuden määrästä. Jos avioparilla on yhteisiä lapsia, tämä puolisoitten keskinäinen omistusoikeustestamentti loukkaa heidän oikeuttaan kuolinpesään.¹¹³

Kun keskinäisen omistusoikeustestamentin tehneiden puolisoitten leskikin kuolee, siirtyy koko lesken omaisuus hänen omille omisilleen. Tämä voi johtaa lapsettoman pariskunnan tilanteessa siihen, että puolisoitten koko yhteinen omaisuus siirtyy leskenkin kuoltua vain hänen perillisilleen eikä ensin kuolleen puolison perillisille jää mitään perittävää.

¹¹² Kolehmainen & Rabinä 2020: 147

¹¹³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 148-150

Toisaalta, jos pariskunnalla on lapsia, katsotaan omistusoikeustestamentin jälkeen koko omaisuuden lesken kuoltua tulevan ainoastaan leskeltä eikä ensin kuolleelta puolisoilta ollenkaan. Tämä voi tehdä verotuksesta ankarampaa. Tästä syystä puolisoitten, joilla on yhteisiä rintaperillisiä, ei ole verotuksellisesti kannattavaa tehdä omistusoikeustestamenttia. Omistusoikeustestamenttiin voi tehdä toissijamääräyksen, jolloin on kyse rajoitetusta omistusoikeustestamentista. Silloin omaisuus siirtyy rintaperillisille osin leskeltä ja osin ensin kuolleelta puolisoilta.¹¹⁴

4.3 Rajoitettu omistusoikeustestamentti perintöverosuunnittelussa

Rajoitettu omistusoikeustestamentti eroaa täydestä omistusoikeustestamentista ainoastaan siinä, että rajoitetussa omistusoikeustestamentissa on määräys perättäisseuraannosta. Rajoitetun omistusoikeustestamentin mukaan omaisuuden saaja saa siis määrätavallan *inter vivos* mutta ei *mortis causa*. Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa on määritetty, kuka on omaisuuden ensisaaja ja toissijasaaja. Omaisuus siirtyy toissijasaajalle joko ensisaajan kuoltua tai testamentissa määrätyn ajan kuluttua. Rajoitetulla omistusoikeudella saatu omaisuus on siis ensisaajan elinaikanaan mahdollista myydä tai antaa lahjaksi mutta hän ei voi testamentata sitä eteenpäin. Toissijasaaja ei voi ensisaajan vielä elossa ollessa määrätä kuinka hänen tulisi omaisuutta hoitaa tai käyttää. Toisaalta rajoitettua omistusoikeustestamenttia käytetään yleensä silloin, kun voidaan luottaa, ettei ensisaaja hävitä kyseistä omaisuutta, kuten aviopuolisoiden keskinäisessä testamentissa. Keskinäisen rajoitetun omistusoikeustestamentin voivat kuitenkin tehdä muutkin kuin aviopuolisot, kuten esimerkiksi lapsettomat sisarukset.¹¹⁵

Rajoitetun omistusoikeustestamentin ensisaajan perintöverotus ei eroa täyden omistusoikeustestamentin perintöverotuksesta. Perintöverovelkasuhde syntyy testamentintekijän kuolinhetkellä. Omaisuus arvotetaan kuolinhetken käypään arvoonsa eikä se että,

¹¹⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 151-152

¹¹⁵ Aarnio & Kangas 2010: 526-527

kyseessä on rajoitettu omistusoikeus vähennä omaisuuden arvoa. Toissijasaajan perintöverovelkasuhde syntyy vasta silloin, kun ensisaajan oikeus omaisuuteen päättyy. Yleensä se tapahtuu ensisaajan kuollessa. Perintöveroluokka määräytyy toissijasaajan kohdalla hänen ja testamentintekijän sukulaisuussuhteen mukaan eikä hänen ja ensisaajan sukulaisuussuhteen mukaan. Näistä on määrätty PerVL 7 § sekä PerVL 15.2 §.¹¹⁶

Aviopuolisoiden keskinäisessä rajoitetussa omistusoikeustestamentin perusteella leski saa siis ensin kuolleen puolison omaisuutta. Rintaperilliset voivat vaatia lakiosaansa jo ensin kuolleen puolison jälkeen tai olla vaatimatta. Perintökaaren 12.1 § mukaan lesken saadessa omaisuutta testamentilla, sovelletaan perintökaaren 3 luvun säännöksiä. Leski voi tehdä pesänjaon elossa ollessaan ja erottaa etukäteen ensin kuolleen puolison toissijasaajien omaisuus ja oma omaisuutensa. Lesken eläessä tehty pesänjako synnyttää perintöverovelkasuhteen toissijasaajille. Jos leski ei halua suorittaa pesänjakoa, muodostuu lesken kuoltua kaksi kuolinpesää, eli lesken kuolinpesä sekä ensin kuolleen puolison kuolinpesä. Omaisuus jaetaan lesken perillisten sekä testamentin toissijasaajien välillä noudattaen aviovarallisuusosoikeuden puolittamisperiaatetta. Esimerkissä (6) on havainnollistettu, kuinka verotus tapahtuu.¹¹⁷

- (6) Aviopuolisoilla P ja L on kaksi rintaperillistä A ja B. Puolisoilla on keskinäinen rajoitettu omistusoikeustestamentti, jonka mukaan lesken kuoltua omaisuus on jaettava lain mukaan. P:n avio-oikeuden alainen omaisuus on 700 000 € ja L:n 300 000 €. P kuolee ensin. Rintaperilliset A ja B eivät vaadi lakiosiaan. L saa tasinkona 200 000 € ja perintönä 500 000 €, josta määrätään perintövero.

Jos L tekee pesänjaon eläessään, hänen omaisuutensa ollessa 1 000 000 € sisältäen testamentilla saatu omaisuus, A ja B saavat perintönä P:ltä 250 000 € kumpikin. Näistä määrätään perintövero A:lle ja B:lle.

Jos L ei tee pesänjakoa eläessään, hänen kuoltuaan toimitetaan ensin perintöverotus kahden kuolinpesän mukaan. P:n jälkeen toimitettava perintöverotus, jolloin A ja B saavat 250 000 € P:ltä, perintöveroluokka I. L:n jälkeen toimitettava perintöverotus, jolloin A ja B saavat 250 000 € L:ltä, perintöveroluokka I.¹¹⁸

¹¹⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 160-161

¹¹⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 163

¹¹⁸ Kolehmainen & Rabinä 2020: 163-165

Aviopuolisoiden rajoitetussa omistusoikeustestamenttilanteessa syntyy siis lesken kuoltua kaksi verotuspäätöstä. Toinen lesken jälkeen ja toinen ensin kuolleen puolison jälkeen. Kun toissijasaajina ovat rintaperilliset, on veroluokka sama molemmille. Mutta jos kyseessä on pariskunta, jolla ei ole omia lapsia, mutta toisella on edellisestä avioliitosta lapsi ja toinen puolisoista haluaa jättää omaisuuttaan esimerkiksi siskolleen. Silloin perintöveroluokat ovat toissijasaajilla eri.¹¹⁹

Jos keskinäinen rajoitettu omistusoikeustestamentti tehdään esimerkiksi avopuolisoiden tai sisarusten välillä, ei noudateta PK 3 luvun säännöksiä. Jos ei ole olemassa selvitystä siitä, missä suhteessa omaisuuksien suhde on ollut ensin kuolleen osapuolen kuollessa, omaisuuden katsotaan tulevan puoliksi molemmilta. Tällä on merkitystä, jos toissijaisia edunsaajia on useita. Silloin se vaikuttaa veron progressiivisuuden vuoksi perintöveron määrään ja veroluokkakin voi olla eri.¹²⁰

Käytettäessä rajoitettua omistusoikeustestamenttia perintöverosuunnittelussa tulee ottaa huomioon ovatko testamentin tekijät avioliitossa vai ei ja keitä toissijasaajat ovat. Kun rajoitetun omistusoikeustestamentin myötä toissijasaaja saa perinnön kahdelta perinnönjättäjältä, voi omaisuuden arvo jäädä alle 20 000 €, jolloin perintöveroa ei tarvitse maksaa ollenkaan. Tällä testamenttimuodolla voi myös helposti turvata ensin lesken asema ja sitten poiketa lainmukaisesta perimysjärjestyksestä ja pilkkoa omaisuus esimerkiksi usealle lapsenlapselle, jolloin yhden saannon määrä pienenee. Myös puoliso vähennystä ja alaikäisyysvähennystä voi käyttää hyväksi hajauttaessa omaisuutta.¹²¹

4.4 Hallinto-oikeustestamentti perintöverosuunnittelussa

Hallinto-oikeustestamentti, josta käytetään jäämistöoikeudessa nimitystä käyttöoikeustestamentti, kuuluu erityistestamenttien luokkaan eli se on legaatti. Legaattinsaaja ei siis

¹¹⁹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 168

¹²⁰ Kolehmainen & Rabinä 2020: 168-169

¹²¹ Puronen 2009: 184-185

ole pelkän testamentin perusteella kuolinpesän osakas. Toisaalta testamentissa voidaan määrätä, että myös legaatinsaajasta tulee kuolinpesän osakas. Hallintaoikeustestamentilla voidaan määrätä hallintaoikeus joko koko jäämistöön tai tiettyyn esineeseen kuten esimerkiksi kesämökkiin. Hallintaoikeus voidaan määrätä saajan loppuiäksi tai määrätyksi ajaksi. Jotta turhalle tulkinnalle ei jää sijaa, on hallintaoikeustestamenttikin laadittava tarkasti ja hallintaoikeuden kohde määriteltävä riittävällä tarkkuudella.¹²²

Perintökaaren 12 luvussa on määrätty testamentilla annettavasta hallintaoikeudesta. Hallintaoikeus merkitsee, että sen saajalla on oikeus käyttää saamaansa omaisuutta sen luonteen mukaisesti, eli esimerkiksi asua asunnossa. Pelkän hallintaoikeuden saaja ei voi kuitenkaan rajattomasti määrätä omaisuudesta, vaan sitä on rajoitettu. Hallintaoikeustestamentin saajan oikeudet määrätä omaisuudesta ovat kapeammat kuin mitä rajoitetun omistusoikeustestamentin saajan oikeudet ovat. Hallintaoikeuden haltijaa sitoo omaisuuden säilyttämis- ja sijoitusperiaate (PK 12:5) sekä omaisuuden sekoittamiskielto ja nettoperiaate (PK 12:3). Hallintaoikeuden saaja on oikeutettu omaisuudesta saatavaan tuottoon, kuten korko- tai vuokratuottoon, mutta hän ei voi kuitenkaan testamentata eikä lahjoittaa omaisuutta eteenpäin.¹²³

Omistajankin toimia on rajoitettu hallintaoikeuden ajan. Omistaja ei saa myydä kyseistä omaisuutta tai antaa sitä lahjana eteenpäin. Perintökaaren 12:6.1 kohdan mukaan omistaja ei saa myöskään pantata eikä muutoin määrätä omaisuudesta ilman hallintaoikeuden saajan lupaa. Omistaja ei voi esimerkiksi vuokrata asuntoa, johon toisella on hallintaoikeus. Omaisuuden pääoman tuotto kuuluu kuitenkin omistajalle eikä hallintaoikeuden haltijalle.¹²⁴

¹²² Kolehmainen & Rabinä 2020: 172-173

¹²³ Aarnio & Kangas 2010: 530-532

¹²⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 178

Hallintaoikeuden saajan perintöverottomuus perustuu PerVL 2.2 §. Siinä todetaan, että perintö- tai lahjaveroa ei suoriteta sellaisesta nautintaoikeudesta, joka on saatu testamentilla tai lahjana. Se luo poikkeuksen pääsääntöön (PerVL 1 §), jonka mukaan kaikesta perintönä ja testamentilla saadusta omaisuudesta maksetaan veroa. Tätä normia on perusteltu veronmaksukykyisyysperiaatteella. Saatu nautintaoikeus verotetaan saajan tuloverotuksessa sitä mukaan kuin etua kertyy. TVL 37.2 §:n mukaan hallintaoikeuden tuottamasta tulosta maksetaan joko ansio- tai pääomaveroa. Usein se on kuitenkin pääomaveroa, kuten asunnon vuokratuotto.¹²⁵ PerVL 2.2 § sovelletaan sekä eliniäksi että määrääkiseksi tarkoitettuun etuuteen. Jotta kyseistä pykälää voidaan soveltaa, tulee etuuden olla toistuva ja kestää useita vuosia, ainakin viisi vuotta, muuten sen katsotaan olevan kertasuoritteinen, johon ei verovapaus enää päde. Hallintaoikeuden haltijan kuollessa eliniäksi annettu etuus lakkaa. Sitä ei edes merkitä hänen perukirjaansa. Hallintaoikeuden haltijan kuollessa omistaja saa omaisuuteen nyt täyden omistusoikeuden. Siitä ei enää johdu mitään perintöveroseuraamuksia. Jos omistusoikeuden haltija kuolee ensin ja omaisuuden omistusoikeuden perii hallintaoikeuden haltija, hän ei maksa perintöveroa saamastaan hallintaoikeudesta, vaan verotettavaksi tulee ainoastaan omaisuuden käypä arvo, josta on vähennetty hallintaoikeuden arvo.¹²⁶

Omistajan perimän omaisuuden arvoa rasittaa siis toisen hallintaoikeus, niinpä hän saa perintöverotuksessaan vähentää tämän velvoitteen arvon (PerVL 9.3 §). Tämän velvoitteen tulee kuitenkin täyttää neljä edellytystä, jotta sen saa vähentää verotuksessa. Ensimmäinenkin sekä velvoitteen, että velvoitteen syntyperusteen tulee syntyä samalla hetkellä kuin perintöverovelkasuhde. Kolmanneksi velvoitteen tulee käytännössäkin rasittaa omaisuuden omistajaa ja neljänneksi omistaja ei saa hyötyä rahallisesti hallintaoikeudesta, vaan velvoitteen tulee olla vastikkeeton. Vähennettävän velvoitteen arvo määritetään käyvän arvon periaatteen mukaan. PerVL 10.2 § mukaan eliniäksi tarkoitettun nau-

¹²⁵ Puronen 2015: 78-79

¹²⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 200-202

tintaoikeuden arvo lasketaan kertomalla vuositulon määrä henkilön iän mukaan määräytyvällä kertoimella.¹²⁷ Esimerkissä (7) on tarkasteltu, kuinka hallintaoikeuden pidättäminen vähentää omistajan perinnön arvoa.

- (7) Perittävä P on tehnyt hallintaoikeustestamentin, jossa hänen 65-vuotias veljensä saa elinikäisen hallintaoikeuden omakotitaloon. Muutoin perintö ja myös omakotitalon omistusoikeus tulee P:n siskolle. Jäämistön koko arvo on 400 000 €, josta omakotitalon arvo on 180 000 €. Verotuskäytännössä, kun muuta ei ole selvitetty, käytetään vuosituottona laskennallisia 3 % tuottokerrointa, kun kyse on vapaa-ajan asunnosta ja 5 % kun on kyse muusta omaisuudesta. Veljen ikäkerroin on 8. Hallintaoikeuden arvo on siten $5\% \times 180\,000\text{ €} \times 8 = 72\,000\text{ €}$. Perintöverotuksessa veli saa verovapaan hallintaoikeuden omakotitaloon ja siskon perinnön arvosta vähennetään 72 000 €. Sisko maksaa perintöveroa 328 000 € arvoisesta perinnöstä II veroluokan mukaan 89 180 €.¹²⁸

Hallintaoikeustestamenttia voi hyödyntää silloin, kun halutaan turvata ensisaajan asema, mutta samalla voidaan varmistua siitä, ettei omaisuutta pystytä hävittämään. Esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisoilla ei ole yhteisiä lapsia, voi hallintaoikeustestamentti tulla kyseeseen.¹²⁹ Vaikka hallintaoikeustestamentti rajoittaa omistajan oikeuksia määrätä omaisuudesta, käytännössä näistä asioista usein saadaan sovittua oikeudenhaltijan ja omistajan kesken. Hallintaoikeustestamentti onkin yleinen testamenttimuoto. Hallintaoikeustestamenttia voi käyttää yhdessä pilkkomisen kanssa, jossa omaisuutta voi pilkkoa pienempiin osiin ja näin saadaan progressiivisesta perintöverotuksesta hyötyä; yhden saannon arvoksi voi jäädä jopa alle 20 000 €, jolloin se on verovapaa.¹³⁰

4.5 Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamentilla voi nimensä mukaisesti testamentata tietyn omaisuuden tuotto-oikeuden toiselle henkilölle, omistusoikeuden jäädessä toiselle. Omaisuudesta tuleva tuotto voi olla esimerkiksi korkoa talletuksista tai vuokratuottoa. Tuotto-oikeuden

¹²⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 202-205

¹²⁸ Verohallinto 2022: 2.5

¹²⁹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 173

¹³⁰ Puronen 2009: 186

voi testamentata saajan kuolemaan saakka tai määrääjäksi. Laadittaessa tuotto-oikeustestamenttia tulee ottaa huomioon ja turvata sekä tuotto-oikeuden haltijan, että omaisuuden omistajan edut. Lakiosan saajaa tuotto-oikeustestamentilla ei voi loukata.¹³¹

Verotuksellisesta näkökulmasta tuotto-oikeustestamenttia käsitellään kuten hallintaoikeustestamenttia, koska niiden veroseuraamukset ovat samankaltaiset. Perintöverotuksessa omaisuuden omistajaa rasittaa tuotto-oikeus, joka vähennetään veloitteena omaisuuden arvosta. Tuotto-oikeuden saaja puolestaan ei ole etuudestaan perintöverovelvollinen. PerVL 2.2 § on todettu, että testamentilla saadusta elinikäisestä tai määräaikaisesta nautintaoikeudesta tai muusta etuudesta saaja ei ole velvollinen maksamaan perintö- tai lahjaveroa. Toisaalta tuotto-oikeuden saaja on saamastaan tulosta tuloverotuksessa verovelvollinen.¹³² Perintöverosuunnittelun kannalta tuotto-oikeustestamentilla ei ole suurta merkitystä, koska sillä ei saavuteta merkittäviä verohyötyjä¹³³.

4.6 Omistajattoman tilan testamentti perintöverosuunnittelussa

Omistajattoman tilan testamentti ei ole oma testamenttiluokkansa, vaan se voi olla joko hallinta-, käyttö- tai tuotto-oikeustestamentti. Omistajattoman tilan testamentissa omistajaton tila johtuu siitä, ettei testamentilla ole annettu omistusoikeutta kenellekään välittömästi perinnönjättäjän kuoleman jälkeen. Tällä tavoin perintöverovelvollisuutta voidaan pystyä lykkäämään, kunnes omistajaton tila päättyy. Usein tällainen käyttö- tai muu oikeus annetaan avo- tai aviopuolisolle. Esimerkissä (8) lapseton pariskunta on keskinäisellä testamentillaan määrännyt ensin kuolleen puolison omaisuuden omistajattomaan tilaan.¹³⁴

(8) KKO 2016:30 Aviopuolisot A ja B olivat tehneet keskinäisen testamentin, jossa A oli määrännyt, että B:llä olisi elinikäinen hallintaoikeus A:n omaisuuteen, jos hän kuolisi

¹³¹ Aarnio & Kangas 2010: 534-535

¹³² Kolehmainen & Rabinä 2020: 199

¹³³ Puronen 2009: 186

¹³⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 227

ensin. Vasta B:n kuoltua A:n perilliset saivat omistusoikeuden tähän omaisuuteen. A kuoli ensin rintaperillisittä. Korkein oikeus katsoi, että A oli testamentilla saanut aikaan tilanteen, jossa B:n eläessä, hänen jäämistönsä ei kuulu kenellekään. Tällaiselle järjestykselle ei korkein oikeus näe laillista estettä. Päätöslauselmassaan korkein oikeus määrää omaisuudelle edunvalvojan valvomaan omaisuutta tulevien omistajien lukuun, mutta edunvalvoja ei saa rajoittaa B:n hallintaoikeutta omaisuuteen.

Omistajattoman tilan testamentista on verotuksellista hyötyä ainoastaan, jos perittävällä ei ole rintaperillisiä. Vain siinä tapauksessa perintöverotus siirtyy ja esimerkiksi aviopuolisoiden leskelle tulevasta käyttöoikeudesta ei makseta perintöveroa lainkaan. Jos perittävällä on rintaperillinen, määräytyy perintövero hänelle heti perittävän kuoltua.¹³⁵ Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut KHO 1978 II 634, KHO 2000:66 sekä KHO 2014:141 puoltavat tätä.

Omistajattoman tilan testamenttia on myös esitetty tehtäväksi ainoastaan veronkiertotarkoituksessa ja on pohdittu voisiko tilanteeseen puuttua vetoamalla veronkiertopykälään PerVL 33a §. Oikeuskäytäntö kuitenkin osoittaa, kun keskinäisen testamentin tekijöinä ovat avo- tai aviopuolisot ja leski saa käyttö- tai hallintaoikeuden omaisuuteen elinajakseen, jonka jälkeen omaisuus siirtyy muulle kuin rintaperillisille tai sijaisperillisille, se on lain mukainen järjestely.¹³⁶ Omistajattoman tilan testamenttien verotus voi kuitenkin aiheuttaa yllätyksiä, koska sen verotuskäytäntö voi olla eri puolella Suomea eri vero toimistoissa erilaista. Puronen on kirjassaan tehnyt johtopäätöksen, että omistajattoman tilan testamenttia voisi käyttää nimenomaan vain tilanteissa, joissa saajana on joku ulkopuolinen henkilö eikä perillisasemassa oleva, ja lisäksi kun testamentintekijällä ei ole omia lapsia.¹³⁷

Perintöverosuunnittelussa omistajattoman tilan testamentti on varteen otettava vaihtoehto siinä tapauksessa, että kyseessä on lapseton avopari. Avopuoliso kuuluu yleensä tiukemmin verotettavaan veroluokkaan II. Kun avoleskelle jää ensin kuolleen puolison

¹³⁵ Aarnio & Kangas 2010: 529

¹³⁶ Ossa 2009: 94

¹³⁷ Puronen 2015: 148-150

omaisuuden hallintaoikeus, hänestä ei tule perintöverovelvollista. Leski pystyy käyttämään omaisuutta, mutta ei esimerkiksi myymään sitä. Toisaalta, kun omistusoikeus siirtyy vasta lesken kuoleman jälkeen esimerkiksi toisen avopuolison sisarelle, verovelvollisuus alkaa vasta kun hän saa omistusoikeuden omaisuuteen ja pystyy mahdollisesti realisoimaan omaisuutta verojen maksua varten.¹³⁸

4.7 Dynaaminen testamentti perintöverosuunnittelussa

Testamentti on henkilökohtainen viimeisen tahdon ilmaisu, eikä siihen voi valtuuttaa ketään toista. Tällä testamentin henkilökohtaisella luonteella pyritään varmistamaan, ettei testamenttiin vaikuta vieraat, vaan se on vapaa ja omaehtoinen ilmaisu viimeisestä tahdosta. Valtuutuskielto ei kuitenkaan ole ehdoton eikä se estä testamentintekijää antamaan testamentissaan määräyksiä, jolla hän delegoi päätösvaltaansa. Tällaista testamenttia kutsutaan dynaamiseksi testamentiksi.¹³⁹

Dynaamisessa testamentissa ei voi kuitenkaan täysin jättää avoimeksi sitä kenelle omaisuus on perittävän kuoleman jälkeen menevä tai kuinka suuri osuus omaisuudesta menee testamentin saajalle. Sivullista henkilöä ei voi myöskään määrätä päättämään siitä noudatetaanko testamentin määräyksiä vai ei. Se, kuinka yksityiskohtaisesti testamentissa on kuoleman jälkeen määrättävä, selviää oikeusperiaatteiden kautta, joita on käytetty niin oikeuskäytännössä kuin kirjallisuudessakin. Testamentin saajat tulisi määrittellä riittävällä tarkkuudella, tai ainakin se joukko, josta testamentinsaaja valitaan, tulisi määrittellä riittävän hyvin. Jos testamentinsaajana on epämääräinen henkilökoukko, voidaan testamentti tulkita jääneen kesken. Myös jäämistön käyttötapa tulee ainakin rajata riittävällä tarkkuudelle, jos sitä ei haluta tarkasti ilmaista. Testamentinsaajalle voidaan testamentissa antaa myös valta valita itse arvomäärä tai esineet, jotka hän testamentilla saa. Toisaalta testamentin saajalle voidaan myös antaa valta valita ottaako hän jäämistön

¹³⁸ Kolehmainen & Rabinä 2020: 229

¹³⁹ Aarnio & Kangas 2015: 397-399

vastaan täydellä omistusoikeudella vai pelkästään käyttöoikeudella. Esimerkissä (9) on korkeimman hallinto-oikeuden tapaus, jossa testamentin saajilla oli valta valita saannostaan.¹⁴⁰

- (9) KHO 2009:104 Aviopuoliset A ja B olivat tehneet testamentin, jossa oli määrätty, että jos A kuolee ensin, hänen omaisuutensa saa täydellä omistusoikeudella hänen rintaperillisensä C, D ja E, niin että kunkin osuus on yhtä suuri. Testamentissa määrättiin lisäksi, että testamentinsaajilla on oikeus ottaa testamentti vastaan joko kokonaan tai pelkän käyttöoikeuden. Ottamalla vastaan käyttöoikeuden, omistusoikeus tähän menisi sijaan tuleville rintaperillisille. C oli ilmoittanut ottavansa vastaan neljä viidesosaa (4/5) omistusoikeudella ja yhden viidesosan (1/5) käyttöoikeudella. D oli ilmoittanut ottavansa vastaan ainoastaan käyttöoikeuden. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan saannot olivat testamenttisaantoja, lisäksi C ja D olivat tehokkaasti luopuneet osasta testamenttia.

Dynaaminen testamentti voi olla tarpeen silloin, kun halutaan varautua tulevaisuudessa tapahtuviin olosuhteiden muutoksiin. Usein testamentti tehdään jopa kymmeniä vuosia ennen kuolemaa, jolloin on vaikea arvioida esimerkiksi omaisuuden lopullista kokoa tai laatua. Toisaalta testamentinsaajan elämäntilanne on voinut muuttua siten, ettei testamentatulle omaisuudelle olekaan enää käyttöä tai tarvetta.¹⁴¹

Perintöverosuunnittelussa dynaamisen testamentin, jossa testamentinsaaja voi valita itselleen vähiten perintöveroa tuottavan vaihtoehdon, suosio on kasvamassa. Eniten perintöverossa säästää, kun määrää testamentinsaajalle verovapaaseen 20 000 € asti vapauden valita esineitä tai rahaa. Toisaalta perintöverossa säästää myös, kun antaa perinnönsaajalle valita ottaako testamentin vastaan omistusoikeudella vai riittääkö hänelle perintöverosta verovapaa hallintaoikeus. Tämänkin testamenttityypin laadinnassa tulee kuitenkin ottaa huomioon myös muut seikat kuin pelkkä perintöverotus. Testamentti on oltava kuitenkin selkeästi laadittu, ettei se aiheuta tulkintaongelmia. Se ei saa myöskään sisältää sellaisia ristiriitoja, jotta se voi olla pantavissa täytäntöön.¹⁴²

¹⁴⁰ Aarnio & Kangas 2015 400-408

¹⁴¹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 236

¹⁴² Aarnio & Kangas 2015: 408, 411

4.8 Yhteenveto testamentista perintöverosuunnittelukeinona

Ilman testamenttia perintö jakautuu sukulaisuussuhteiden mukaan perintökaaren määräysten perusteella. Testamenttioikeus ei perustu verisukulaisuuteen vaan testamentin tekijän itsemääräämisoikeuteen. Testamentin tekijä, eli testaattori saa itse päättää kuinka hänen omaisuutensa on kuoleman jälkeen jakaantuva. Testaattori voi halutessaan laajentaa perillispiiriä, muuttaa perimisjärjestystä, jättää joku perinnön ulkopuolelle tai muuttaa suhteita, jolla perintö jakaantuu. Yksi syy testamentin tekemiseen on myös perintöverossa säästäminen.¹⁴³

Vaikka testamentintekijää ei sido testamenttiluokittelu, vaan hän saa tehdä sellaisen testamentin, kuin parhaaksi katsoo ja yhdistellä erityyppisiä saantoja samaan testamenttiin, vaikuttaa testamenttiluokittelu kuitenkin verotuksellisiin näkökulmiin. Käytettäessä perintöverosuunnittelussa testamenttia yhtenä välineenä, kannattaa testamentin luokka ja verottajan siitä tekemä tulkinta määritellä tarkkaan ja selkeästi. Esimerkiksi puolisoitten tekemä keskinäinen testamentti voi olla omistusoikeustestamentti tai hallintaoikeustestamentti. Omistusoikeustestamentti antaa saajalleen täyden omistusoikeuden ja näin ollen siitä myös maksetaan käyvän arvon mukaan perintöveroa. Hallintaoikeustestamentti puolestaan on perintöverosta vapaa. Omistusoikeustestamenttikin voi olla rajoitettu tai rajoittamaton. Verotuksen kannalta sillä on merkitystä puolisoitten kohdalla sitten, kun leskikin kuolee. Jos puolisoitten välinen testamentti on ollut rajoittamaton, lesken kuoltua hänen kuolinpesänsä koostuu vain yhdestä varallisuuserästä. Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa varallisuuseriä on kaksi, toinen lesken oma varallisuus ja toinen ensin kuolleelta puolisoilta jäänyt toissijasaajalle tuleva varallisuus. Verovelkasuhde molemmissa tapauksissa kuitenkin muodostuu vasta lesken kuoltua.¹⁴⁴

¹⁴³ Mäkelä 2012: 182

¹⁴⁴ Puronen 2015: 134-135

Testamentilla voidaan määrätä niin koko omaisuudesta, jolloin se on yleisjälkisäädös tai tietystä esineestä, jolloin kyse on legaatista eli erityisjälkisäädöksestä. Legaatit mahdollistavat omaisuuden pilkkomisen pienempiin alle 20 000 € varallisuuseriin, jolloin saannot ovat perintöverosta vapaat. Esimerkiksi lapsenlapsille, jotka eivät ole välittömiä perinnönsaajia lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan, voidaan testamentin avulla osoittaa verottomia osuuksia, jotka jäävät siis arvoltaan alle 20 000 €. Pidättämällä vielä lisäksi eloonjääneelle puolisolle hallintaoikeuden omaisuuteen, se pienentää lastenlapsille tulevan saannon määrää. Leskelle jäävästä hallintaoikeudesta ei tarvitse maksaa perintöveroa ollenkaan.¹⁴⁵

Vaikka testamentti on yleisesti käytetty ja yhä yleisempi keino niin jäämistö- kuin perintöverosuunnittelussakin, sen tekemiseen ja suunnitteluun on hyvä käyttää aikaa ja harvintaa. Testamentintekijän on syytä ottaa huomioon lesken oikeus avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen sekä rintaperillisten oikeudesta lakiosaansa. Testaattori ei voi testamentilla määrätä näitä loukkaavasti, eikä muusta kuin omasta omaisuudestaan. Tästä syystä testamenttia ei voi tehdä valmiin kaavan mukaan, vaan testamentintekijän elämäntilanne ja mahdollisesti tulevaisuudessa muuttuvat olosuhteet tulisi ottaa testamentin tekohetkellä mahdollisimman hyvin huomioon. Liiallinen keskittyminen verosuunnittelun näkökulmiin testamenttia laadittaessa saattaa myös johtaa lopputilanteeseen, mikä ei ollut alun perin testaattorin tahto omaisuutensa jaosta.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Puronen 2015: 135-136

¹⁴⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 79-81

5 Lahjan antaminen perintöverosuunnittelun keinona

5.1 Yleistä lahjasta

Lahjan avulla perittävä pystyy testamenttia varmemmin siirtämään omaisuuttaan tietylle henkilölle. Se onkin yksi käytetyimpiä jäämistösuunnittelun keinoja. Lahjoitusten suunnittelu ja toteutus pitää kuitenkin aloittaa riittävän hyvissä ajoin, jotta siitä olisi hyötyä myös verotuksellisista näkökohdista.¹⁴⁷

Siviilioikeudessa lahjan tulee täyttää tietyt tunnusmerkit. Lahjaa annettaessa varallisuutta siirtyy vastikkeetta toiselle henkilölle, näin ollen toisen henkilön varallisuus pienenee ja toisen kasvaa. Lahjan antaminen pitää perustua vapaaehtoisuuteen ja luovutukseen täytyä sisältyä lahjoitustahto. Vero-oikeudessa lahjan käsite on yleensä sama kuin siviilioikeudessa vaikka sitä ei ole varsinaisesti määriteltykään. Poikkeuksena on lahjanluonteinen kauppa, joka ei siis siviilioikeudellisesti täytä lahjan tunnusmerkkejä, mutta vero-oikeudellisesti kuuluu lahjaverotuksen piiriin.¹⁴⁸

Perintö- ja lahjaverolain mukaan lahjaveroa on suoritettava, kun omaisuutta siirtyy vastikkeetta toiselle. Lahjaverovelvollisuus koskee kaikkia sukulaisuussuhteesta riippumatta, koska muuttuneen lainsäädännön vuoksi myös aviopuolisot voivat antaa toisilleen lahjoja. Irtaimen omaisuuden lahjasta tulisi tehdä ilmoitus alioikeudelle, jotta takaisinsaantiaika alkaisi kulua. Ilman ilmoitustakin lahja on pätevä, mutta se on peräytettävissä. Kiinteän omaisuuden kohdalla tällaiselle ilmoitukselle ei ole tarvetta. Sama ilmoitusvelvoite koskee avopuolisoitakin, koska myös he voivat antaa toisilleen lahjoja.¹⁴⁹

Lahjanantajana voi olla vain omaisuuden omistaja. Yleisesti irtaimen esineen omistaja on se, jolla esine on hallussaan. Kiinteistön omistajan voi selvittää Maanmittauslaitoksen

¹⁴⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 31

¹⁴⁸ Lindholm 2020: 15

¹⁴⁹ Puroinen 2015: 336-338

rekisteristä. Lähtökohtana on se, että lahjanantaja on se, kenen nimiin omaisuus on hankittu. Lahjaverotuksessa voi kuitenkin tulla epäselvyyttä omistajasta, kun esimerkiksi molemmat vanhemmat ovat merkittyinä lahjanantajiksi. Jos omaisuus on vain toisen vanhemman nimissä, mutta lahjakirjaan on merkitty molemmat vanhemmat lahjanantajiksi, tulee tähän olla hyvät perusteet ja vahva näyttö siitä, että molemmilla vanhemmilla on ollut taloudelliset edellytykset lahjan hankintaan. Tämä koskee niin rahavarojen lahjoittamista kuin esimerkiksi auton, joka on ajoneuvorekisterissä vain toisen vanhemman nimissä. Jokainen tapaus on harkittava tapauskohtaisesti ja pääsääntöisesti noudatettava esineen tai muun omaisuuden hallinnan muodostamaa omistaja-asemaa.¹⁵⁰

5.2 Onko lahja ennakkoperintöä?

Perintökaaren kuudennessa luvussa on määrätty ennakkoperinnöstä. Ennakkoperintö on lahja perittävältä perilliselle perittävän vielä ollessa elossa ja tämä lahja tulee ottaa huomioon perinnönjaossa.¹⁵¹ Rintaperillisen osalta lahjan oletetaan aina olevan ennakkoperintöä, ellei muuta ole ilmoitettu. Muulle kuin rintaperilliselle annettu lahja oletetaan taas olevan muuta kuin ennakkoperintöä, jos ei muuta ole ilmoitettu. Selkeintä on, esimerkiksi lahjakirjassa, mainita onko kyseinen lahja katsottava ennakkoperinnöksi vai ei.¹⁵²

Perintöveroa määrättäessä ennakkoperintö otetaan aina huomioon, vaikka lahjan antamisesta olisi kulunut pitkäkin aika. Se myös lasketaan pesän säästöön mukaan perintöä laskettaessa. Jos lahjaa ei määritellä ennakkoperinnöksi, mutta lahjan antajan kuolemasta on alle kolme vuotta, lahja lasketaan mukaan perintöveroa määrättäessä mutta

¹⁵⁰ Puronen 2015: 352-360

¹⁵¹ PK 6 §

¹⁵² Kolehmainen & Rabinä 2020: 324

sitä ei lasketa pesän säästöön perintää laskettaessa. Ennakkoperintö vaikuttaa siis kaikkiin pesän osakkaisiin, mutta pelkkä lahja vaikuttaa vain lahjan saajan mahdollisen perinnön sekä perintöveron määrään.¹⁵³

Ennakkoperintö on siis etukäteen annettava osuus perinnöstä. Sen osuus otetaan laskennallisesti mukaan jaettaessa perintää perijöille. Jos ennakkoperinnön suuruus on ollut pienempi kuin perijälle jäävä osuus on perinnöstä, hän saa ennakkoperinnön ja laskennallisen perintöosan erotuksen. Jos taas ennakkoperintö on saman suuruinen kuin laskennallinen perintöosa, ei perijälle anneta varsinaisessa perinnönjaossa mitään. Jos ennakkoperintö on ollut suurempi kuin laskennallinen perintöosa, ei perijän tarvitse kuitenkaan palauttaa saamaansa ennakkoperintöä muille perijöille.¹⁵⁴

Perintöverotuksessa ennakkoperintö arvostetaan lahjan antohetken arvoon PK 6:5 § mukaan¹⁵⁵. Jos lahjan arvo antamishetkestä perintöverotukseen nousee, se jää lahjan saajan eduksi. Toisaalta, jos arvo laskee, se jää tappioksi, koska perintöverotuksessa ennakkoperinnön arvo on sama kuin lahjaverotuksen vahvistettu arvo.¹⁵⁶ Ennakkoperinnöstä ja muusta lahjasta maksetaan siis lahjaveroa ja verovelvollisuus alkaa, kun lahjan saaja saa lahjan haltuunsa. Perintöveroa määrättäessä otetaan huomioon ennakkoperinnöstä aiemmin maksettu lahjavero ja se voidaan vähentää perintöveron määrästä. Jos lahjaveroa on maksettu enemmän kuin perintöveroa tulisi maksettavaksi, veroa ei kuitenkaan palauteta.¹⁵⁷

¹⁵³ Puronen 2015: 277, 287

¹⁵⁴ Lindholm 2020: 220-222

¹⁵⁵ PK 6:5 §

¹⁵⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 364

¹⁵⁷ Aarnio, Kangas, Puronen & Rabinä 2016: 273

5.3 Suosiolahjan merkitys

Ennakkoperinnön tarkoitus on taata kaikille perillisille yhtä suuret osuudet perinnöstä. Suosiolahja on ennakkoperinnön vastakohta. Silloin perittävä voi lahjoittaa omaisuuttaan suosien yhtä perijää. Ilmoittamalla ettei lahja ole ennakkoperintöä, voi rintaperillisen lakiosa jäädä jopa täyttämättä.¹⁵⁸

Esimerkissä (10) on havainnollistettu sitä, miten perillisten asemaan vaikuttaa se onko annettava lahja ennakkoperintöä vai ei.

- (10) Matti ja Maija ovat naimisissa ja heillä on avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Testamenttia he eivät ole tehneet. Matilla ja Maijalla on kaksi yhteistä lasta, Mikko ja Minna. Matti on antanut Minnalle ennakkoperintöä Maijan suostumuksella vuonna 2011 10 000 €. Minna maksoi siitä silloin lahjaveroa 520 € (vuonna 2011 voimassa olleen lahjaverotaulukon mukaan). Matti kuolee kesällä 2019, jolloin hänen netto-omaisuutensa oli 60 000 €. Maija-lesken omaisuus oli silloin 30 000 €. Matin laskennallinen omaisuus ennakkoperintö mukaan lukien on siis 70 000 €.

Osituksessa Maijan tasinko on 20 000 €, näin ollen Maijan omaisuus on yhteensä 50 000 €. Matin kuolinpesään jää jaettavaksi 70 000 €. Koska Minna on aiemmin saanut 20 000 € arvoisen ennakkoperinnön, hän saa varsinaisessa perinnön jaossa 15 000 €. Mikko saa 35 000 €. Näin molemmat lapset saavat molemmat saman summan. Mikko maksaa perinnöstään veroa 1 150 €. Minna on maksanut lahjasta veroa aiemmin, joten hän saa perintöverosta vähennystä vuoden 2018 taulukon mukaan 500 €, joten hänelle jää perintöveroa maksettavaksi 650 €.

Maija kuolee syksyllä 2019, jolloin hänen omaisuutensa ei ole tullut muutoksia, vaan se on 50 000 €. Molemmille lapsille jää tuolloin 25 000 € perintöä. Veroa he maksavat kumpikin 450 €. Tässä tapauksessa veroja tuli kaikkineen maksettavaksi 1 800 € perintöveroa sekä lahjaveroa 520 €, eli yhteensä 2 320 €.

Jos Matti olisi määrännyt lahjakirjassaan Minnalle ettei 10 000 € lahja ole ennakkoperintöä, se olisi vaikuttanut sekä perinnön määrään, että verojen määrään. Silloin Matin kuoltua Maija-lesken tasinko olisi ollut 15 000 €, eli omaisuus yhteensä 45 000 €. Matin kuolinpesästä olisi jäänyt lapsille jaettavaksi 45 000 €, eli molemmille 22 500 €. Lisäksi Minna oli saanut aiemmin 10 000 € lahjan. Veroa olisi tullut maksettavaksi molemmille 275 €. Maijan kuoltua lapsille olisi jäänyt kummallekin 22 500 € ja perintöveroa maksettavaksi 275 €. Kaikkineen veroja maksettiin tässä tapauksessa yhteensä 1 100 € perintöveroa ja 520 € lahjaveroa eli yhteensä 1 620 €.

¹⁵⁸ Hoppu, Hoppu & Hoppu 2020: 541

Esimerkistä (10) voidaan huomata, mikä merkitys lahjan nimeämisellä ennakkoperinnöksi on perintöverotukseen. Kun lahja ei ollut ennakkoperintöä, Minna sai omaisuutta Mikkoa enemmän lahjan verran eli 10 000 €. Myös lesken tasinko jäi pienemmäksi. Verroja maksettiin kyllä kokonaisuudessa vähemmän, mutta samalla suosittiin toista lasta toisen kustannuksella. Tästäkin esimerkistä (10) näkee, kuinka pelkkä perintöverosuunnittelu voi johtaa lopputulokseen, joka ei välttämättä olekaan se haluttu lopputulos. Sen vuoksi muutkin seikat tulisi ottaa perintöverosuunnittelussa huomioon, kun suunnitellaan omaisuuden siirtämistä jälkipolville.¹⁵⁹

Se mikä lasketaan suosiolahjaksi ja mikä ei, on ongelmallista. Suosiolahjan tunnusmerkistön voi kumota se, että lahjanantajalla on ollut jokin muu tarkoitus lahjaan kuin perillisen varsinainen suosiminen. Jos lahja katsotaan suosiolahjaksi, lahjan saajalla voi olla velvollisuus täydentää rintaperillisen lakiosaa, jos suosiolahja on ollut niin suuri, ettei lakiosaa voida täyttää jäljelle jääneestä omaisuudesta. Jos lakiosan täydennysvastuu halutaan välttää, kannattaa lahjojen antamisen suunnittelussa käyttää harkintaa.¹⁶⁰

5.4 Lahjanluonteinen kauppa

Perintö- ja lahjaverolain 18.3 § on maininta, että jos kauppasopimuksen ehdoista selviää, että sovittu vastike on enintään kolme neljännessä ($\frac{3}{4}$) käyvästä hinnasta, katsotaan erotus lahjaksi¹⁶¹. Omaisuutta voi siis siirtää jälkipolville lahjan lisäksi myös myymällä sitä. Esimerkissä (11) on havainnollistettu alihintaisen kaupan merkitystä.

- (11) Äiti myy tyttärelleen käyvältä arvoltaan 250 000 € olevan kiinteistön hintaan 180 000 €. Koska kauppahinta jää alle kolme neljäsosaa käyvästä hinnasta, erotus (70 000 €) katsotaan lahjaksi ja siitä määrätään lahjavero. Jos äiti myisi kiinteistön 188 000 eurolla, ero käyvän arvon ja kauppahinnan välillä olisi 75,2 % eikä kauppa näin ollen olisi lahjanluonteinen, eikä siitä tulisi lahjaveroa maksettavaksi.

¹⁵⁹ Lindholm 2020: 60-61

¹⁶⁰ Kolehmainen & Rabinä 2020: 377

¹⁶¹ PerVL 18 §

Vaikka tässä esimerkissä (11) laskennallisesti kauppahinta jää käyvästä hinnasta alle kolme neljäsosaa, voi verottaja kuitenkin käyttää myös itsenäistä harkintavaltaa ja todeta kaupan lahjanluonteiseksi.¹⁶² Kuitenkin, jos hinnanalennus jää alle 5 000 €, ei sitä veroteta lahjana, koska alle 5 000 € arvoiset lahjat ovat lahjaverottomia. Se otetaan kuitenkin mukaan laskettaessa yhteen kolmen vuoden ajalta annettuja verottomia lahjoja.¹⁶³

Jos perittävä haluaa myydä kiinteistön perilliselleen sellaisella myyntihinnalla, ettei kauppaa arvioitaisi lahjanluonteiseksi, ja pidättää itselleen hallintaoikeuden, hän voi määrittää hinnan seuraavasti. Kiinteistön käypä arvo on esimerkiksi 200 000 €, siitä kolme neljäsosaa on 150 000 ja siitä voidaan vähentää hallintaoikeuden arvo 42 000 € (3 % vuosituotto * 200 000 € * ikäkerroin 7). Näin kauppahinnaksi muodostuisi 108 000 € eikä kauppaa katsottaisi lahjanluonteiseksi. Oikeuskäytännöissä on ollut sellainenkin vaihtoehto esillä, että käyvästä arvosta vähennettäisiin ensin hallintaoikeuden arvo ja vasta sitten vähennettäisiin 25 % hinnasta. Tällöin kauppahinnaksi muodostuisi 200 000 € - 42 000 € = 158 000 € ja siitä kolme neljänestä on 118 500 €. Koska käytäntö on vaihtelevaa, varmistuksen sopivalle kauppahinnalle voi saada hakemalla ennakkoratkaisua Verohallinnolta. Ennakkoratkaisuhakemus on kuitenkin muotoiltava siten, että siinä on luonnosteltu kauppakirja, ja kysymyksenä, tuleeko tästä lahjaverotettavaa ja kuinka paljon. Ennakkoratkaisuna ei voi kysyä suoraan sopivaa verotonta kauppahintaa.¹⁶⁴ Jos ostajapuolella on käytettävissään varallisuutta, pystytään lahjanluonteisella kaupalla siirtämään suurikin määrä varallisuutta ilman lahjaveroa.¹⁶⁵

5.5 Hallintaoikeuden pidättäminen lahjaan

Kaupan lahjanluonteisuutta käytetään yleisimmin hyväksi juuri perhepiirissä osake- ja kiinteistökaupoissa. Kaupan yhteydessä voidaan myös sopia kauppahinnan lisäksi siitä,

¹⁶² Lindholm 2020: 80

¹⁶³ Lindholm 2020: 82-83

¹⁶⁴ Lindholm 2020: 86-88

¹⁶⁵ Kolehmainen & Rabinä 2020: 316

että myyjä pidättää itsellään hallintaoikeuden esimerkiksi kiinteistöön. Hallintaoikeuden pidättäminen vähentää kiinteistön arvoa veroa laskettaessa ja näin ollen pienentää maksettavaa perintöveroa.¹⁶⁶

Esimerkissä (12) havainnollistetaan kuinka hallintaoikeuden pidättäminen vaikuttaa kiinteistön arvoon ja siten myös maksettavaan lahjaveron määrään.

- (12) Isä lahjoittaa pojalleen kesämökkikiinteistön ja pidättää siitä hallintaoikeuden itselleen. Kesämökin arvo on 200 000 € ja isä on lahjoitushetkellä 70-vuotias. Hallintaoikeuden arvo määritetään kertomalla Verohallinnon määrittämä ikäkerroin lahjan tuottokertoimella ja kertomalla se lahjan käyvällä arvolla. Tuottokerroin on Verohallinnon määrittelemä 3 % vapaa-ajan asunnoille ja 5 % muulle omaisuudelle. Näin ollen kyseisen kesämökkikiinteistön hallintaoikeuden arvoksi saadaan $7 \times 3 \% \times$ käypä arvo (200 000 €) = 42 000€. Tämä hallintaoikeuden arvo vähennetään kiinteistön käyvästä arvosta ja saadaan verotettava arvo. Tässä $200\,000\text{ €} - 42\,000\text{ €} = 158\,000\text{ €}$. Lahjavero määräytyy 1. lahjaveroluokan mukaan ja esimerkiksi vuonna 2021 se olisi 17 060 €. Ilman hallintaoikeuden pidätystä kiinteistöstä oli pitänyt maksaa lahjaveroa 22 100 €. ¹⁶⁷

Esimerkissä (12) isän pidättämä hallintaoikeus pienensi kesämökkikiinteistön verotettavan arvon määrää 42 000 eurolla ja lahjaveron määrää 5 040 eurolla. Tässä esimerkissä hallintaoikeus pidätettiin eliniäksi. Sen voi pidättää myös määräajaksi, jolloin hallintaoikeuden kerroin on erilainen.¹⁶⁸

Hallintaoikeuden pidättämisellä voi merkittävästi vaikuttaa lahjaveron määrään, mutta se vaikuttaa myös muihin seikkoihin kuin verotukseen, koska omistusoikeus ja hallintaoikeus ovat eri omistuksessa. Hallintaoikeus kannattaa myös aviopuolisoiden kesken pidättää molemmille, koska toisen kuollessa hallintaoikeus jää vielä toiselle. Hallintaoikeuden arvo on myös sitä suurempi mitä nuoremmalle se jätetään, jos hallintaoikeus on tarkoitus pidättää eliniäksi. Aviopuolisoiden ollessa kyseessä, ikäkerroin lasketaan nuoremman

¹⁶⁶ Ossa 2015/2021: luku 3.5.2

¹⁶⁷ Verohallinto 2021a

¹⁶⁸ Verohallinto 2021a

puolison mukaan. Tulee kuitenkin muistaa, että hallintaoikeuden voi pidättää itsellään vain omaisuuden omistaja.¹⁶⁹

Hallintaoikeuden haltija on oikeutettu omaisuudesta saatavaan tuottoon. Jos esimerkiksi vanhemmat antavat lapsilleen lahjaksi sijoitusasuntonsa, on vanhemmilla edelleen oikeus vuokratuottoon. Jos hallintaoikeus on pidätetty eliniäksi, saavat lapset täyden omistusoikeuden sijoitusasuntoon tuottoineen vasta vanhempien kuoltua. Näin menetellen vanhempien hallintaoikeus rasittaa lahjoitushetkellä asunnon arvoa ja se näin ollen pienenee. Vanhempien kuolinpesään hallintaoikeus ei enää vaikuta eikä sitä merkitä perukirjaan. Jos vanhemmat luovuttavat lapsilleen lahjana kiinteistön, mutta pidättävät siihen hallintaoikeuden, jää kiinteistövero kuitenkin vanhempien maksettavaksi. Kiinteistöverotuksessa omistajaksi katsotaan se, joka omaisuuden on lahjoittanut pidättäen hallintaoikeuden itsellään.¹⁷⁰

Jos hallintaoikeuden pidättää itsellään, sen arvo vähennetään lahjan arvosta. Jos hallintaoikeuden pidättäjä tulee toisiin ajatuksiin, ja haluaa luovuttaa myös hallintaoikeuden, se katsotaan kertaluonteiseksi edelleenluovutukseksi ja siten veronalaiseksi. Esimerkissä (13) on Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätös, jossa hallintaoikeuden edelleenluovutus katsottiin lahjaksi.

- (13) KHO 2014:30 A ottaa vastaan isänsä jälkeen testamentin siten, että omistusoikeus kolmeen asuntoon ja yhteen autopaikkaan oikeuttaviin osakkeisiin siirtyy hänen lapselleen B:lle. A pidättää itsellään hallintaoikeuden eliniäksi. Nyt A haluaakin lahjoittaa ko. hallintaoikeuden lapselleen B:lle, jolloin myös huoneistosta saatavat vuokratulot tulevat B:lle ja B saa rajoittamattoman omistusoikeuden osakkeisiin. Hallintaoikeuden luovutuksen katsottiin olevan lahjaverolain alainen luovutus.

Vaikka hallintaoikeuden pidättämisellä voi säästää veroissa huomattavan määrän, kannattaa sen pidättäminen kuitenkin harkita tarkkaan, koska sen luovuttaminen myöhemmin voi tulla kalliiksi, kuten esimerkiksi (13). Olosuhteet saattavat myös vuosien saatossa

¹⁶⁹ Puronen 2009: 135

¹⁷⁰ Lindholm 2020: 94-95

muuttua ja ainakin esimerkiksi kiinteistön huollosta ja hoitokuluista kannattaa sopia etukäteen, etteivät ne tule uudelle kiinteistönomistajalle yllätyksenä. Lahjan saajalle lankeaa myös lahjavero maksettavaksi vaikka lahjoituksen mahdollinen tuotto jää hallinto-oikeuden haltijalle.¹⁷¹

5.6 Yhteislahja perintöverosuunnittelussa

Lahjan voi antaa yhdelle tai useammalle henkilölle. Pääsääntöisesti lahjan katsotaan olevan erillinen, eli jos vanhemmat antavat lapsilleen lahjan, katsotaan se erillisiksi lahjoiksi kullekin ja mahdollinen lahjavero määräytyy sen mukaan kullekin erikseen. Kuitenkin jos lahjan saajat ovat naimisissa keskenään, katsotaan lahjan olevan yhteislahja.¹⁷² PerVL 15 § mukaan yhteiseen lahjaan sovelletaan kaukaisemman sukulaisuussuhteen perintöverosteikkoa, kuitenkin aviopuolisoiden ollessa kyseessä, sovelletaan läheisemmän sukulaisuussuhteen perintöverosteikkoa.¹⁷³ Esimerkissä (14) on havainnollistettu, miten yhteislahja voi vaikuttaa perintöveron määrään.

- (14) Äiti Ä lahjoittaa lapselleen L:lle sekä tämän puolisolle P:lle 40 000 €. Jos lahja on erillislahja, maksaa L 20 000 eurosta lahjaveroa I veroasteikon mukaan 1 300 €. P maksaa II veroasteikon mukaan lahjaveroa 2 950 €. Pariskunta L ja P maksavat siis yhteensä lahjaveroa 4 250 €.

Jos Ä selvästi ilmaisee lahjakirjassa, että lahja on yhteislahja lapselleen ja tämän puolisolle, sovelletaan I lahjaverosteikkoa koko lahjaan. Tällöin pariskunta L ja P maksavat lahjasta lahjaveroa yhteensä 3 200 €.¹⁷⁴

Yhteislahja voi olla hyvä keino pienentää verorasitusta annettaessa lahjaa omalle lapselle ja tämän puolisolle, mutta siinäkin on seikkoja, jotka kannattaa ottaa huomioon ja laskea mikä on kannattavin vaihtoehto. Esimerkiksi, jos lahjan kokonaisarvo jää alle 10 000 €, kannattaa lahja antaa molemmille puolisoille erikseen, jolloin lahja jää verovapaaksi.

¹⁷¹ Puronen 2009: 135

¹⁷² Verohallinnon kannanotto 2016

¹⁷³ PerVL 15 §

¹⁷⁴ Puronen 2009: 114

Myös se vaihtoehto, että toiselle antaa 4 999€ ja toiselle loput, voi olla verollisesti parempi vaihtoehto kuin yhteislahja. Yleensä yhteislahja on verollisesti edullisempi suuremmissa lahjoissa.¹⁷⁵

5.7 Verottomat lahjat

Lahjaa pystyy siis käyttämään keinona perintöverosuunnittelussa, koska omaisuutta pystyy lahjojen avulla hajauttamaan niin ajallisesti kuin eri perillisillekin. Lahjan voi pilkkoa osiin ja antaa useamman vuoden kuluessa. Tämä vaatii aikaa, koska yhden antajan verottomat lahjat lasketaan yhteen kolmen vuoden ajalta ja lahjavero määräytyy sen mukaan. Jos lahjanantaja kuolee kolmen vuoden sisällä lahjoituksesta, lahja otetaan huomioon perintöverotuksessa. Toisaalta lahjaa antaessa olisi hyvä miettiä onko lahja ennakkoperintöä vai ei, koska se vaikuttaa perillisten asemaan. Lahjan voi antaa kenelle tahansa, kunhan pitää mielessään rintaperillisten oikeuden lakiosaansa.¹⁷⁶

Helpoin tapa antaa verottomia lahjoja on antaa alle 5 000 € suoraan käteisenä. Omaisuus voisi olla myös auto, osakkeita tai osa asunnosta. Näiden omaisuuksien arvottaminen voi olla kuitenkin hankalaa. Jos Verohallinto katsoo omaisuuden arvoksi tasan 5 000 €, se kuuluu lahjaverotuksen piiriin. Kiinteää omaisuutta, kuten kiinteistöjä voi pilkkoa määräosiin, jolloin yhden lahjan arvo pienenee. Tämä vaatii kuitenkin enemmän paperityötä kaupan vahvistajineen.¹⁷⁷

Jotta koko isoa omaisuutta ei pystyisi jakamaan jo elinaikanaan pienien lahjojen kautta verovapaasti, on PerVL 19.3 § määrätty niin, että jos lahjoittaa samalle henkilölle kolmen vuoden kuluessa alle 4 000 € lahjoja, ne tulee laskea yhteen ja lahjavero määrätään yhteenlasketun summan mukaan. Esimerkissä (15) tarkastellaan kuinka lahjoja voi olla kannattavaa jakaa.

¹⁷⁵ Puronen 2015: 409

¹⁷⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 315

¹⁷⁷ Lindholm 2020: 47

- (15) Äiti antaa täysi-ikäiselle tyttarelleen rahalahjana 3 000 € helmikuussa 2020. Tammikuussa 2021 äiti ostaa tyttarelleen 2 000 € arvoisen sähköpyörän. Tyttarelle tulee lahjaveroa maksettavaksi yhteensä 5 000 € lahjoista 100 €.

Jos tilanne olisi ollut sellainen, että äiti antaa tyttarelleen rahalahjana 3 000 € helmikuussa 2020, mutta tammikuussa 2021 sähköpyörän ostaakin isä, olisi lahjat laskettu erikseen eikä lahjaveroa olisi tullut laskettavaksi.¹⁷⁸

Eri lahjanantajien antamia lahjoja ei lasketa yhteen PerVL 20.3 § mukaan. Myöskään aviopuolisoita ei aseteta eri asemaan, vaan puolisoitten varallisuudet ovat erillisiä, kuten esimerkissä (16).

- (16) KHO 1979 II 631 Aviopuolisot olivat lahjoittaneet tyttarelleen yhteisesti hankkimansa asunto-osakeyhtiön osakkeet. Koska heidän varallisuussuhteisiinsa sovellettiin avioliittolain säännöksiä ja heidän katsottiin omistaneen puolet osakkeista erikseen, määrättiin tyttarelle lahjavero erikseen äidiltä ja isältä saadusta lahjasta.¹⁷⁹

Muita verovapaita lahjoja ovat tavanomaiset koti-irtaimistolahjat (PerVL 19 §). Irtaimisto täytyy olla tarkoitettu lahjansaajan henkilökohtaiseen käyttöön eikä sen arvo saa ylittää 4 000 €. Kolmen vuoden yhteenlaskusääntöä sovelletaan koti-irtaimiston osalta vain yli 4 000 € arvoisiin lahjoihin, joten pienempiä koti-irtaimistolahjoja voi antaa useinkin. Koti-irtaimistolahjojen tulee kuitenkin olla tavanomaisia eikä esimerkiksi arvokkaat taulut ja korut sisälly niihin.¹⁸⁰

Koulutukseen, kasvatukseen ja elatukseen annettavat lahjat ovat PerVL 19.2 § mukaan verovapaita. Säännöstä sovelletaan esimerkiksi maksettaessa täysi-ikäiselle lapselle opilaitoksen kurssimaksuja. Alaikäiseen lapseen pätee muutenkin huolto- ja elatusvelvollisuus. Kuten esimerkissä (1) sivulla 14 todettiin, ei riitä, että lahjakirjassa on maininta siitä, että varat tulee käyttää opiskeluun. Lahjansaajalla ei todella tule olla muuta mahdollisuutta käyttää varoja kuin koulutukseensa. Tällä verovapaalla lahjalla ei ole mitään

¹⁷⁸ Lindholm 2020: 49

¹⁷⁹ Puroinen 2015: 402

¹⁸⁰ Lindholm 2020: 52-53

euromääräistä rajaa, ainoastaan käyttötarkoitus tulee olla selkeä.¹⁸¹ Vaikka Suomessa koulutus on hyvin pitkälle maksutonta, voi ulkomailla opiskelu olla kallista. Isovanhempi voikin auttaa lastenlastaan avustamalla häntä ulkomaisen koulun lukukausimaksuja maksamalla. Jotta tämä lahja olisi verosta vapaa, isovanhemman tulee maksaa lukukausimaksut suoraan kouluun eikä lapselle. Näin perintöä voidaan jakaa verottomasti sitä tarvitsevalle vielä perittävän elossa ollessa.¹⁸²

5.8 Lahja vai laina?

Vanhempi voi myydä omaisuuttaan lapselleen siten, että sovittu suoritus jää velaksi. Yleensä velan tunnusmerkkeihin kuuluu se, että velkaa lyhennetään tietyn aikavälin aikana ja maksetaan lopulta kokonaan pois. Jos velkaa ei olekaan tarkoitus maksaa takaisin, se on lahja eikä laina.¹⁸³ Esimerkissä (17) laina katsottiin lahjaksi, kun tilannetta arvioitiin kokonaisuutena ja todettiin ettei lapsilla ollut maksukykyä lainan takaisinmaksuun.

- (17) KHO 1984 T 4978 Vanhemmat olivat ostaneet alaikäisille tyttärilleen asunto-osakkeen ja ilmoittaneet, että kauppahinta on osittain maksettu vanhempien tyttärilleen antamalla rahalahjoilla ja osasta kauppahintaa tyttäret olivat jääneet velkaa vanhemmilleen. Tässä tapauksessa otettiin huomioon vanhempien varallisuusasema sekä se, ettei riittävää selvitystä saatu, kuinka tyttäret olisivat saaneet omilla ansiotuloillaan velan maksettua. Kauppahinta katsottiin vanhemmilta saaduksi lahjaksi ja verotettiin sen mukaan.

Yleensä nimenomaan lasten ja vanhempien väliset lainat voivat olla verotuksellisesti ongelmallisia. Keskeisessä asemassa arvioitaessa, onko laina ollut lahja vai todellinen laina, joka on tarkoituskin maksaa takaisin, vaikuttavat laina-ajan pituus sekä lyhentämistapa. Tapauksia arvioidaan aina kokonaisuutena, kun on epäily siitä, ettei lainaa ollut alun perinkään tarkoitus maksaa takaisin. Lainaa-aika voi olla pitkäkin, mutta selvä lainanly-

¹⁸¹ Ossa 2015/2021: luku 4.5.4

¹⁸² Rehn 2008: 76-77

¹⁸³ Puronen 2015: 38

hennyssuunnitelma on oltava olemassa. Lisäksi lyhennyksiä tulee olla tehtynä, jotta lainaa voidaan kohdella lainana eikä lahjana. Lainan lyhennyksiä ei siis voida hoitaa anteek-siantoina vaan selkeintä on lyhentää lainaa rahana.¹⁸⁴

Laina voi olla koroton, koska oikeuskäytännöstä ei löydy sellaista tapausta, että henkilöä verotettaisiin korosta, jota ei olla otettu. Se, että joku lainaa toiselle ilman korkoa tai alikorolla rahaa ei katsota olevan lahjaverotuksen piirissä oleva lahja. Tällainen korottomusedun valvominenkin olisi ongelmallista.¹⁸⁵

Käytettäessä lainaa yhtenä perintöverosuunnittelun keinona, on riskinä, että laina katso-taankin lahjaksi, eikä verohyötyjä pääse syntymään. Epätavanomaisissa järjestelyissä to-distustaakka on verovelvollisella eikä veronsaajalla, joten asioiden ja menettelyiden kir-jaamisessa pitää olla tarkkana. Ennakkoratkaisu on hyvä keino varmistua verotusmenet-telystä.¹⁸⁶

5.9 Yhteenveto lahjan merkityksestä perintöverosuunnittelussa

Lahja on helppo tapa siirtää omaisuutta perittävän ollessa vielä elossa. Lahjan antaminen on perittävän elinaikaan ajoittuva oikeustoimi ja sen vaikutus alkaa heti. Silloin myös lah-jan antaja pystyy varmistamaan, että lahjoitus menee niin kuin oli ajatellutkin, toisin kuin testamentin kanssa. Kun ottaa huomioon muutaman seikan pystyy myös maksettujen verojen määrää pienentämään.¹⁸⁷ Lahjan saajan tulee huomioida myös muut mahdolli-set verot, kuten varainsiirtovero tai luovutusvoittovero, jos hän haluaa myydä saamansa lahjan tulevaisuudessa eteenpäin. Varainsiirtoveroa maksetaan kuitenkin vain vastik-keellisista luovutuksista (VSVL 4 §). Eli puhtaasti lahjana annetusta kiinteistöstä ei tar-vitse maksaa varainsiirtoveroa, mutta myydystä kiinteistöstä se maksetaan.¹⁸⁸ Jos saa-mansa lahjan myy alle vuoden päästä siitä, kun on lahjan saanut, lasketaan omaisuuden

¹⁸⁴ Ossa 2020: 289

¹⁸⁵ Ossa 2020: 91

¹⁸⁶ Puronen 2015: 52

¹⁸⁷ Puronen 5015: 107-108

¹⁸⁸ Aarnio & Kangas 2010: 604

hankintameno lahjoittajan hankintamenosta (TVL 47.1 §). Tämä usein nostaa sekä luovutusvoiton että luovutusvoittoveron määrää. Lahjan saaja joutuu siis ensin maksamaan mahdollisen lahjaveron sekä luovutusvoittoveron. Tällä vuonna 2005 käyttöön otetulla säädöksellä verottaja on halunnut estää välilahjoitusten käytön ja veron välttämisen. Lahja olisikin hyvä pitää itsellään vähintään vuoden ajan ennen sen myymistä eteenpäin.¹⁸⁹ Kiinteän omaisuuden, kuten vapaa-ajan kiinteistöjen kohdalla, on hyvä pitää mielessä myös varainsiirtovero, joka on esimerkiksi kiinteistöille 4 %. Puhdas lahja ei muodosta kyseistä verovelvollisuutta, ainoastaan kauppa tai lahjanluonteinen kauppa. Varainsiirtovero on ostajan maksettava.¹⁹⁰

Perittävän kannattaa lahjaa antaessaan mainita, ettei se ole ennakoperintöä. Silloin se ei vaikuta perintöverotukseen. Kuitenkin alle kolme vuotta perittävän kuolemasta annetut lahjat lasketaan mukaan kuolinpesään, vaikkei ne olisikaan ennakoperintöä (PerVL 16.1 §). Perittävän tulee myös huomioida, ettei tahattomasti suosi yhtä perillistä yli muiden tällaisilla suosiolahjoilla. Jos lahjan arvo jää lisäksi alle 5 000 €, ei lahjasta tarvitse maksaa lahjaveroaakaan. Tällaisten pienten lahjojen antaminen pitää kuitenkin aloittaa varhaisessa vaiheessa, koska kolmen vuoden aikana samalta saajalta verottomasti saadut lahjat lasketaan yhteen ja lahjavero määrätään yhteissumman mukaan. Kovin suurta omaisuutta ei pysty näin pienillä lahjoilla kovin helposti jakamaan verottomasti elinajana, mutta jos perittävällä on ylimääräistä omaisuutta, josta pystyy luopumaan ilman oman toimeentulon vaarantumista, se kannattaa tehdä.¹⁹¹

Hallintaoikeuden pidättäminen on oivallinen perintöverosuunnittelun keino säästää lahjaverossa, jos esimerkiksi vanhemmat haluavat lahjoittaa lapselleen kesämökin. Hallintaoikeus on haltijalleen verovapaa ja se rasittaa lahjansaajan lahjaa jolloin sen arvo vähenee. Pidättämällä hallintaoikeuden lahjana antamastaan kesämökistä, vanhemmat

¹⁸⁹ Lindholm 2020: 76-77

¹⁹⁰ Rehn 2008: 75

¹⁹¹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 315-316

saavat kuitenkin edelleen käyttää kesämökkiään tavalliseen tapaan. Kuitenkin kulujen ja-
kaantumisesta on hyvä sopia etukäteen. Nyt kun kesämökki on lahjoitettu jo aiemmin
lapsille, se ei ole enää pesän varoissa lisäämässä pesän arvoa ja perintöveron määrää.
Jos vanhemmat kuitenkin katsovat, etteivät enää pysty huolehtimaan kesämökistään,
voivat he tehdä lahjoituksen myös niin, että antavat hallintaoikeuden lapsilleen ja omis-
tusoikeuden lapsenlapsilleen. Näin menetellen isovanhemmilla ei ole enää juridista oi-
keutta kesämökkiin.¹⁹²

¹⁹² Lindholm 2020: 83-85

6 Johtopäätökset

6.1 Yleistä tutkielmasta

Tutkielman tavoitteena oli selvittää perittävän käytössä olevia keinoja, joilla hän voi vaikuttaa perillisille tulevaan perintöveron määrään. Tutkielmassa selvitettiin myös mikä vaikuttaa perintöveron määrään. Aluksi tutkittiin perintö- ja lahjaverolain keskeisimmät säädökset perillisiin koskevat lainkohdat. Lesken sekä rintaperillisten oikeudet vaikuttavat perintöverosuunnitteluun, joten niitä käsiteltiin luvussa 3. Keskeisimpinä perintöverosuunnittelun keinoina tutkielmassa olivat testamentti sekä lahja. Tutkielmasta rajattiin pois sukupolvenvaihdostilanteet yritysten ja maatalojen osalta sekä kansainväliset perimystilanteet. Tutkielmassa keskityttiin ainoastaan perittävän keinoihin perintöverosuunnitteluun eikä otettu huomioon perillisten keinovalikoimaa.

Perintö- ja lahjaverot ovat varallisuuden siirtovero. Sen pohjana on perillisen tai lahjansaajan veronmaksukyky. Perintöveroa siis maksetaan varallisuuden lisäyksestä, mutta se ei ota huomioon saajan aiempaa varallisuutta. Perintöverolla on fiskaalinen tavoite, jonka tarpeellisuudesta käydään verotutkijoiden sekä kansalaisten keskuudessa ajoittain keskustelua. Tämän tutkielman tarkoituksena ei ollut ottaa kantaa siihen, onko perintö- ja lahjaverotus tarpeellista vai ei. Tarpeellisuutta on kuitenkin perusteltu aiemmin mainitulla fiskaalisella tavoitteella, mutta myös jakopoliittisella tavoitteella, eli sillä, ettei varallisuus keskittyisi. Lahjaverotus on puolestaan asetettu estämään perintöveron välttäminen. Jos lahjaveroa ei olisi, omaisuutta voisi lahjoittaa vielä elossa ollessa verotta.

Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan vuonna 2019 suurin nettovarallisuus oli kotitalouksissa, joissa keski-ikä oli 65 – 74 vuotta. Tämä säästäväisyyteen oppinut, sotavuosien jälkeen kasvanut, sukupolvi on kerännyt varallisuuttaan hiljakseen vuosien saatossa. Pian tämä varallisuus jää tuleville jälkipolville perinnöksi ja verottaja ottaa omaisuudesta oman siivunsa perintöveron muodossa. Jos perittävä ei tee mitään perintöverosuunnit-

telua ja toimia perintönsä suhteen, hänen perintönsä jakaantuu perintökaaren säädösten mukaan sukulaisuussuhteita noudattaen mahdollisille rintaperillisille tai muille lähiomaisille. Perintöveroa maksetaan progressiivisen verotaulukon mukaan, sitä enemmän mitä suuremmasta perinnöstä on kyse.

Verosuunnittelu on jokaisen verovelvollisen oikeus tarkastella tekemiensä toimien verotuskohtelua. Verosuunnittelussa tarkastellaan eri vaihtoehtoja kaikki verolajit huomioiden ja valitaan niistä itselle mieluisin, kaikki osapuolet huomioiden paras vaihtoehto. Tämä ei välttämättä ole se verotuksellisesti edullisin, mutta kokonaisuus huomioiden paras vaihtoehto. Verosuunnittelu on siis lainpuitteissa tapahtuvaa toimintaa. Kun verosuunnittelulla halutaan saavuttaa lain säännökselle vieraita veroetuja, liikutaan veronkierron piirissä. Perintö- ja lahjaverolakiin on otettu omana pykälänä veronkiertosäännös, mutta se on siellä lähinnä pelotteena. Perintöä koskevilla oikeustapauksissa veronkiertosäännöstä ei ole montaakaan kertaa käytetty. Vainajan viimeinen tahto testamentin ja perinnön kohdalla on ollut niin voimakas, ettei niissä ole katsottu tapahtuneen veronkiertoa. Veronkiertosäännöstä onkin useimmin käytetty lahjoja koskevilla oikeustapauksissa. Jos perintöverosuunnittelussa päätyy johonkin tavanomaista erikoisempaan ratkaisuun, voi Verohallinnolta pyytää maksullisen ennakkoratkaisun, jossa voi varmistua toimen verotuskohtelusta.

Perintöverosuunnittelua tehtäessä tulisi ottaa huomioon muitakin lakeja kuin perintö- ja lahjaverolaki. Esimerkiksi aviovarallisuussuhteet vaikuttavat pariskunnan omaisuuden jakautumiseen. Lähtökohtaisesti aviopuolisoiden varallisuudet ovat erillisiä, ja ainoastaan yhdessä molempien nimiin hankittu omaisuus yhteistä. Avioliittolain mukaan puolisoilla on kuitenkin avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Tämä oikeus astuu voimaan avioliiton purkauduttua eikä sillä siis ole merkitystä avioliiton aikana. Tätä avio-oikeutta voidaan rajoittaa avioehtosopimuksella. Leskellä on myös oikeus jäädä asumaan puolisojen yhteiseen kotiin sekä oikeus hallita puolison jäämistöä jakamattomana. Tämä lesken oikeus asua yhteisessä kodissa on niin vahva, ettei sitä pysty testamentilla kumoamaan. Myös rintaperillisillä on oikeuksia jäämistöön, sitä kutsutaan lakiosaksi, mikä tarkoittaa yleensä

noin puolta perintöosan arvosta. Nämä lesken ja rintaperillisten oikeudet on otettava huomioon testamenttia kirjoitettaessa, ettei tule rikkoneeksi näitä oikeuksia. Muita perintöverosuunnittelussa huomioitavia lainkohtia on esimerkiksi tuloverolaissa sekä kiinteistöverolaissa.

6.2 Perittävän perintöverosuunnittelukeinoista

Testamentti on yksi merkittävimmistä perintöverosuunnittelun keinoista. Testamentti tehdään perittävän ollessa elossa, mutta sen vaikutukset astuvat voimaan vasta kuolinhetkellä. Testamentin avulla perintökaaren määrittämän perillispiirin voi ohittaa. Perimysjärjestystä voidaan siis muuttaa, joku voidaan jättää testamentin avulla perinnön ulkopuolelle tai osuuksia, joilla perintö jakaantuu, voidaan muuttaa. Testamentin avulla puoliset voivat jättää toisilleen perintöä, vaikka heillä olisikin rintaperillisiä. Täten pystytään hyödyntämään puolisovähennys, joka tällä hetkellä on 90 000 €. Testamentit voidaan luokitella sen antaman määräämisvallan laajuuden perusteella. Suurimman määräämisvallan antaa täysi omistusoikeustestamentti, sitten rajoitettu omistusoikeustestamentti, hallintaoikeustestamentti ja vähiten määräämisvaltaa antaa tuotto-oikeustestamentti. Vaikka testamentin tekijää tämä luokittelu ei sido, se vaikuttaa perintöverotukseen. Yhdessä testamentissa voi kuitenkin olla useita erilaisia saantoja. Jollekin voi testamentata hallintaoikeuden kesämökkiin ja samalla testamentilla antaa omistusoikeuden samaan mökkiin jollekin toiselle. Toisaalta samassa testamentissa voi olla myös tuotto-oikeus tiettyihin osakkeisiin testamentattuna jollekin kolmannelle.

Testamentti mahdollistaa perinnön pilkkomisen useisiin pienempiin saantoihin. Koska perintöverotus on progressiivista, hyödyttää pilkkominen perintöverojen säästössä. Testamentin avulla testamentintekijä voi jättää omat lapsensa, jotka voivat olla jo keski-ikä ylittäneitä, perinnöittä ja jättää omaisuutensa lapsenlapsille. Näin säästetään siinäkin, ettei samaa perintöä veroteta kahdesti, kun omaisuus ensin siirtyisi perinnönjättäjän lapsille ja heidän kuoltuaan perintönä taas heidän lapsilleen.

Testamentin tekeminen on tarkkaa eikä tulkinnalle kannata jättää varaa. Testamentin tulisi olla yksiselitteinen, jotta sen avulla voidaan toteuttaa testamentintekijän viimeinen tahto silloin, kun hän itse ei ole enää vastaamassa tarkentaviin kysymyksiin. Testamentin tekoon kannattaakin varata aikaa ja pohtia tarkkaan eri vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia sekä sitä kuinka eri perinnönsaajien elämäntilanteet voivat muuttua ajan myötä. Testamentti kuitenkin usein kirjoitetaan ehkä kymmenenkin vuotta ennen testamentin tekijän kuolemaa.

Lahjaa voi käyttää perintöverosuunnittelun yhtenä keinona, kunhan lahjojen antamisen pystyy aloittamaan hyvissä ajoin. Kaikki samalta antajalta annetut lahjat lasketaan kolmen vuoden ajalta yhteen, ja lahjavero määrätään tämän lahjojen yhteissumman mukaan. Siksi täysin verottomia alle 5 000 € arvoisia lahjoja ei antaa joka vuosi. Lahjaa antaessa tulisi pitää mielessä myös ennakkoperinnön merkitys. Jos ei halua lahjan olevan ennakkoperintöä, siitä on hyvä erikseen mainita lahjakirjassa, muuten rintaperilliselle annetun lahjan yleensä oletetaan olevan ennakkoperintöä. Kun lahjaverossa yritetään säästää mainitsemalla, ettei lahja ole ennakkoperintöä, voidaan kuitenkin helposti tahottomattaan suosia yhtä perillistä. Silloin lahjan katsotaan olevan suosiolahja ja lahjan saaja voi joutua täydentämään muiden rintaperillisten lakiosaa, jos ei sitä muuten pystytä pesästä jakamaan.

Jos omaisuuttaan ei halua suoraan lahjoittaa jälkipolville, sitä voi myös myydä hieman markkinahintaa alempaan hintaan. Jos sovittu vastike kaupassa on yli kolme neljännestä käyvästä arvosta, kyseessä ei ole lahjanluonteinen kauppa eikä siitä makseta silloin lahjaveroa. Toisaalta lahjaan voi pidättää myös hallintaoikeuden itsellään. Pidättämällä esimerkiksi vapaa-ajan kiinteistön hallintaoikeuden itsellään, mutta lahjoittamalla omistusoikeuden lapsille, voidaan lahjaveron sekä tulevan perintöveron määrään vaikuttaa. Hallintaoikeuden voi pidättää eliniäksi, jolloin hallintaoikeuden haltija voi käyttää kiinteistöä elämänsä loppuun asti.

6.3 Lopuksi

Perintöverosuunnitteluun on hyvä varata aikaa ja toimiin kannattaa mahdollisuuksien mukaan ryhtyä hyvissä ajoin. Perintöverosuunnittelussa kannattaa hyödyntää monipuolisesti erilaisia keinoja. Jos pystyy jo elinaikanaan luopumaan omasta omaisuudestaan siten, ettei se vaikuta oman elämän laatuun, kannattaa varallisuutta lahjoittaa jo elin aikana. Toisaalta testamentin avulla voi sitten vaikuttaa siihen, kuinka varallisuus lopulta jakaantuu kuoleman jälkeen. Perintöverosuunnittelu on monimutkaista ja siinä tulee ottaa huomioon useita lainkohtia, jotka vaikuttavat kokonaisverorasitukseen ja muihin omaisuuden siirtoihin liittyviin seikkoihin, kuten velkojien oikeuksiin. Toisaalta omasta suunnitelmastaan ei kannata tehdä liian monimutkaista järjestelmää, kun elämäntilanteetkin voivat muuttua vuosien saatossa.

Perintöverosuunnittelussa voi pyrkiä pilkkomaan omaisuuttaan niin pieniin osiin, että saannot jäävät verotettavaa summaa pienemmäksi. Joskus pilkkominen verottomiin osuuksiin ei ole mahdollista, mutta silloin perintöverosuunnittelua voi tehdä niin, että jokaiselle perilliselle tulisi suurin piirtein saman kokoinen saanto, jotta verorasitus olisi myös samankaltainen. Esimerkiksi ensimmäisessä veroluokassa 59 000 € perinnöstä maksetaan perintöveroa 3 400 €, mutta 61 000 € perinnöstä maksetaan veroa jo 3 630 €, koska samalla siirrytään progressiivisessa taulukossa seuraavaan veroprosenttiin. Tällä hetkellä I veroluokan perintöverotaulukossa esimerkiksi 40 000 € ja 60 000 € väliin sijoituvien saantojen vero nousee aina tuhatta euroa kohden 100 €. 60 000 € ja 200 000 € välissä vero nousee tuhatta euroa kohden 130 €. Perittävien tasapuolisesta kohtelusta voidaan pitää kiinni huolehtimalla, että kaikkien saantoja verotetaan saman veroprosentin mukaan.

Koska perintöverosuunnittelussa tulee ottaa huomioon useita eri verolajeja sekä huomioida perinnön vaikutus myös perittävien elämäntilanteisiin, tulisi tähän suunnitteluun käyttää kunnolla aikaa. Perintöverosuunnittelu tulisi ottaa osaksi jäämistösuunnittelua, jotta kokonaisuus tulisi huomioitua mahdollisimman kattavasti. Parhaaseen lopputulok-

seen päästään, kun huomioon otetaan niin perittävän kuin perillistenkin tarpeet ja yhdistellään erilaisia keinoja perintöverosuunnittelussa. Mielestäni jokaisen verovelvollisen tulisi miettiä omalta kohdaltaan ainakin se, olisiko perintöverosuunnittelusta hyötyä itselle ja mahdollisesti keskustella siitä esimerkiksi pankin lakipalveluissa. Ja ainakin perhepiirissä voi ottaa aiheen puheeksi ja keskustella erilaisten toimien vaikutuksesta omassa tilanteessa.

Lähteet

- Aarnio, A. & Kangas, U. (2010). *Perhevarallisuus oikeus*. Talentum Media Oy.
- Aarnio, A. & Kangas, U. (2015). *Suomen jäämistöoikeus. II Testamenttioikeus* (5. uudistettu painos). Alma Talent Oy.
- Aarnio, A. & Kangas, U. (2016). *Suomen jäämistöoikeus. I Perintöoikeus* (6. uudistettu painos). Alma Talent Oy.
- Aarnio, A., Kangas, U., Puronen, P. & Rabinä, T. (2016). *Perunkirjoitus ja perinnön vero-seuraamukset* (8. uudistettu painos). Alma Talent Oy.
- Digi- ja väestötietovirasto. (2021). *Avioehdon rekisteröinti*. Haettu 5.10.2021. <https://dvv.fi/avioehto>
- HE 167/2016 vp. [Verkojulkaisu]. Haettu 2.4.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_175+2016.aspx
- Husa, J., Mutanen A. & Pohjolainen T. (2008). *Kirjoitetaan juridiikkaa*. Talentum Media Oy.
- Hoppu, E., Hoppu, K. & Hoppu, K. (2020). *Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet*. Alma Talent Oy.
- Kangas, U. (2019). *Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet*. Alma Talent Oy.
- Knuutinen, R. (2017). *Hyvät pahat verot*. Docendo Oy.
- Kolehmainen, A. & Rabinä, T. (2020). *Jäämistösuunnittelu I Perittävän jäämistösuunnittelu*. Alma Talent Oy.

Lindholm, T. (2018). *Perintöverokirja* (18. uudistettu painos). Verotieto Oy.

Lindholm, T. (2020). *Lahjaverokirja* (18. uudistettu painos). Verotieto Oy.

Linnakangas, E. (2013). *Perintöverotuksen synty, nykytila ja tulevaisuus*. Artikkelit. Lakimies 1/2013, s. 82-101.

Mikkola, T. (2010). *Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa*. Alma Talent Oy.

Mikkola, T. (2012). Perheoikeus. Teoksessa T. Tammilehti (toim.), *Oikeusjärjestys, osa I* (8. täydennetty painos). Sarja C59. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja.

Myrsky, M. (2013). *Suomen veropolitiikka*. Talentum Media Oy.

Mäkelä, S. (2012). Perimyksestä Suomessa. Teoksessa T. Tammilehti (toim.), *Oikeusjärjestys, osa I* (8. täydennetty painos). Sarja C59. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja.

Määttä, K. (2007). *Veropolitiikka: Teoria ja käytäntö*. Edita Publishing Oy.

Määttä, K. (2017). *Vero-oikeuden perusteet*. Helsingin Kamari Oy.

Niskakangas, H. (2011). *Veropolitiikka*. WSOYPro Oy.

Niskakangas, H. (2014). *Perintöverotuksen yhteiskunnallisesta roolista*. Artikkelit, versio 1.0. Julkaistu 26.5.2014. www.edilex.fi/artikkelit/13315.

Ossa, J. (2007). *Perheen omaisuuden verosuunnittelu*. WSOY.

Ossa, J. (2009). *Perinnön ja lahjan verokohtelu*. Alma Talent Oy.

Ossa, J. (2020). *Perintö- ja lahjaverotus käytännössä*. Alma Talent Oy.

Ossa, J. (2021). *Perintö ja lahjaverotus* (päivittyvä julkaisu). Talentum Media Oy. (Alun perin julkaistu 2015).

Puronen, P. (2009). *Näin onnistut perintöverosuunnittelussa*. Talentum Media Oy.

Puronen, P. (2015). *Perintö- ja lahjaverotus* (11. uudistettu painos). Talentum Media Oy.

Rehn, O. (2008). *Perintö, lahja ja verotus*. Schildts Kustannus Oy.

Räbinä, T., Myrsky, M. & Myllymäki, J. (2017). *Verotusmenettelyn perusteet*. Alma Talent Oy.

Sibakov, J. (2021, 9. elokuuta). *Miten omaisuus kannattaa siirtää jälkipolville?* Helsingin Sanomat, s. A22–A23.

Suomen virallinen tilasto (SVT): *Kotitalouksien varallisuus 2019 2. Nettovarallisuus suurin 65 – 74-vuotiailla* [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 2.11.2021.
http://www.stat.fi/til/vtutk/2019/vtutk_2019_2021-06-08_kat_002_fi.html

Tikka, K. S. (2005). *Perintövero: luopuminen vai uudistaminen edessä?* Verotus 4/2005, s. 344 – 354.

Tilastokeskus. *Verot ja veronluoteiset maksut, vuosittain, 1975 – 2020*. Haettu 21.11.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__jul__vermak/statfin_vermak_pxt_127f.px/table/tableViewLayout1/

Turunen, J. (2021, 16. lokakuuta). *Kallis perintö*. Helsingin Sanomat, s. D8–D9.

Verohallinto (2016). *Yhteislahjana tai testamentilla yhteisesti saadun omaisuuden verottaminen*. Diaarinumero A241/200/2016. Haettu 7.12.2021. https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/kannanotot/47681/yhteislahjana_tai_testamentilla_yhteise2/

Verohallinto (2020). *Henkivakuutuksen verotus*. Haettu 18.2.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48901/henkivakuutuksen-verotus/>

Verohallinto (2021a). *Hallintaoikeuden arvo lahjaverotuksessa*. Haettu 4.9.2021. https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/lahja/hallintaoikeuden_pidattaminen_lahjavero/hallintaoikeuden-arvo-lahjaverotuksessa/

Verohallinto (2021b). *Ennakkoratkaisuhakemuksen tekeminen ja siihen annettava päätös*. Haettu 30.11.2021. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47819/ennakkoratkaisuhakemuksen-tekeminen-ja-siihen-annettava-p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s2/>

Verohallinto (2022). *Hallintaoikeusvähennys perintöverotuksessa*. Haettu 4.2.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/106296/hallintaoikeusv%C3%A4hennys-perint%C3%B6verotuksessa/>

Oikeustapausluettelo

Korkein oikeus

sivu

KKO 2016: 30

s. 51

Korkein hallinto-oikeus

sivu

KHO 2014:30

s. 64

KHO 2013:52

s. 23

KHO 2009: 104

s. 54

KHO 1992 T 4100

s. 43

KHO 1984 T 4978

s. 68

KHO 1981 II 611

s. 19

KHO 1979 II 631

s. 67